

Emoce strachu v mediálních komunikacích

Bc. Tomáš Hasík

Diplomová práce
2011

 Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta multimediálních komunikací

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta multimediálních komunikací
Ústav marketingových komunikací
akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Tomáš HASÍK**
Osobní číslo: **K09132**
Studijní program: **N 7202 Mediální a komunikační studia**
Studijní obor: **Marketingové komunikace**

Téma práce: **Emoce strachu v mediálních komunikacích**

Zásady pro vypracování:

1. Zpracujte rešerši týkající se využití emocí strachu v mediálních komunikacích.
2. Stanovte cíle, hypotézy a metody výzkumu.
3. Vytýčte a charakterizujte výzkumný soubor.
4. Proveďte sběr výzkumných dat.
5. Analyzujte a interpretujte výzkumná zjištění.
6. Vyvodte závěr a doporučení pro praxi.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

HIGGS, Robert. Politická ekonomie strachu. Praha : Alfa Publishing a Liberální institut, 2006. 146 s. ISBN 80-86389-43-X

JIRÁK, Jan, KÖPPLOVÁ, Barbara. Média a společnost: stručný úvod do studia médií a mediální komunikace. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. 207 s. ISBN 80-7178-697-7

KOTLER, Philip, ARMSTRONG, Gary. Marketing. Praha: Grada Publishing, a.s., 2004. s. 269-295. ISBN 80-247-0513-3.

McQUAIL, Denis.: Úvod do teorie masové komunikace. Praha, Portál 1999. ISBN 80-7178-200-9

PROKOPIUS, Václav; ŠULISTA, Petr. Tvořivá síla strachu. Praha : Triton, 2007. 119 s. ISBN 978-80-7254-982-5.

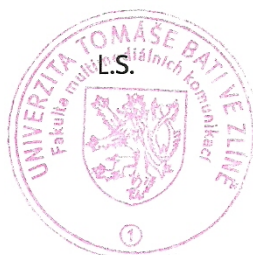
Vedoucí diplomové práce: **doc. PhDr. Blandína Šramová, Ph.D.**
Ústav marketingových komunikací

Datum zadání diplomové práce: **1. prosince 2010**

Termín odevzdání diplomové práce: **26. dubna 2011**

Ve Zlíně dne 1. prosince 2010

doc. MgA. Jana Janíková, ArtD.
děkanka

Mgr. Ing. Olga Jurášková, Ph.D.
ředitelka ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ/DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské/diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská/diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému a bude dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou/diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užit své dílo – bakalářskou/diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské/diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské/diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Ve Zlíně 19.4.2011

TOMÁŠ HADLÍK
.....
Jméno, příjmení, podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevýdělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihledne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Lidské jednání je, do určité míry, determinováno základními pudy a emocemi. Podle jedné z teorií o vzniku člověka, teorie evoluční, je to dáno vrozenými genetickými dispozicemi, které nám a našemu genomu pomáhají v boji o přežití. Jednou z těchto dispozic je strach. V této práci bych chtěl zjistit, jak je strachu využíváno v mediální a marketingové komunikaci. A také bych chtěl poukázat na to, že jako marketingovou komunikaci můžeme posuzovat takovou persvazivní komunikaci či jakoukoliv jinou manipulaci, která je prováděna za účelem získání prospěchu ať otevřeně nebo skrytě.

Klíčová slova: strach, spirála mlčení, agenda setting, gatekeeping, informační podvýživa

ABSTRACT

To some extent, human behavior is determined by the basic instincts and emotions. According to one theory about the origin of man, the evolution theory, this is due to inherited genetic predispositions, which keep helping us and our genome to fight for survival. Fear is one of these dispositions. In this work I would like to know how fear is used in media and marketing communications. I would also like to point out that as a marketing communications we can consider any persuasive communication or any other operation, which is performed to obtain the benefit, either openly or covertly.

Keywords: fear, spiral of silence, agenda setting, gatekeeping, information malnutrition

Poděkování:

V úvodu své diplomové práce bych chtěl poděkovat paní docentce Šramové, vedoucí mé práce, za její rady, připomínky a drahocenný čas.

Motto:

Jsou-li dva protichůdné názory vyjádřeny stejně silně,
pravda nemusí nutně ležet přesně uprostřed

Richard Dawkins

Majority rule, don't work in mental institutions.
Sometimes the smallest softest voice carries the grand biggest solutions.

NOFX

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 TEORIE KOMUNIKACE	12
1.1 ZDROJE.....	12
1.1.1 Gatekeeper.....	12
1.1.2 Agenda setting.....	13
1.1.3 Konstruování reality ve zprávách	13
1.1.4 Morální panika	14
1.1.5 Zpravodajský postup	15
1.1.6 Skrytá persuaze	16
1.1.7 Teorie argumentace.....	16
1.2 PUBLIKUM/PŘÍJEMCI	18
1.2.1 Spirála mlčení.....	18
1.2.2 Racionální neznalost	19
1.2.3 Vědomostní propasti	20
1.2.4 Efekt třetí osoby	20
2 STRACH	22
2.1 ÚZKOST A STRACH	22
2.2 STRACH V PERSVAZIVNÍ KOMUNIKACI.....	23
2.2.1 Historie využití strachu	23
2.2.2 Strach a reklama.....	25
3 TEORIE CHOVÁNÍ A ROZHODOVÁNÍ	27
3.1 SOMATICKÉ MARKERY	27
3.2 TEST IMPLICITNÍCH ASOCIACÍ.....	27
3.3 TEST MORÁLNÍHO CÍTĚNÍ.....	28
4 STANOVENÍ PROBLÉMŮ A CÍLE PRÁCE	30
II PRAKTICKÁ ČÁST	31
5 KOMUNIKACE TEORIE GLOBÁLNÍHO OTEPLOVÁNÍ	32
6 VÝZKUM	35
6.1 METODOLOGIE	35
6.2 PLÁNOVÁNÍ A ORGANIZACE.....	36
6.3 PŘÍPRAVNÁ A OVĚŘOVACÍ FÁZE	36
6.4 SBĚR DAT	37
6.5 VYHODNOCENÍ.....	37
6.6 DÍLČÍ VÝSLEDKY	38
6.7 SYNTÉZA POZNATKŮ, ZÁVĚRY, INTERPRETACE ZÁVĚRŮ, HYPOTÉZA.	61
7 NÁVRHY NA ŘEŠENÍ	64

7.1	VYUŽITÍ EMOCE STRACH PŘI KOMUNIKACE TEORIE GLOBÁLNÍHO OTEPLOVÁNÍ NEBO OBECNĚ V MEDIÁLNÍ KOMUNIKACI.....	64
7.2	OBRANA PROTI EMOCI STRACHU V MARKETINGOVÉ KOMUNIKACI	66
	ZÁVĚR.....	68
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	70
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	73
	SEZNAM OBRÁZKŮ	74
	SEZNAM TABULEK.....	75
	SEZNAM PŘÍLOH.....	76

ÚVOD

Během studia jsem částečně pronikl do tajů marketingové a mediální komunikace. Při práci na své bakalářské práci jsem zjistil, že distribuce informací od zdroje k příjemci je mnohdy značně ovlivňována. V této práci se pokusím zjistit, jak je využívána emoce strachu a poodhalit určité možné souvislosti mezi jednotlivými, zdánlivě nesouvisejícími teoriemi různých vědních oborů.

Na základě informací, které jsem získal během studia a přípravy diplomové práce, je možné usuzovat, že emoce strachu je využíváno v persvazivní komunikaci na všech stupních, a to jak při ovlivňování jednotlivců a malých skupin, tak až po ovlivňování na globální úrovni. Právě na ovlivňování mas jsem se zaměřil při svém výzkumu. Historicky je emoce strachu k ovlivňování mas využívána již velmi dlouho. Já jsem si vybral téma současné, a to mediální prezentaci teorie globálního oteplování. Chci zjistit, jestli je při mediální komunikaci tohoto tématu emoce strachu využívána.

Podle některých teorií je naše jednání částečně ovlivněno veškerými informacemi, se kterými přijdeme do styku. Tyto informace se ukládají v podvědomí a mozek s nimi pracuje bez naší aktivní účasti. Vychází z informací uložených v podvědomí a z dřívějších zkušeností. V praxi to znamená, že pokud se ocitneme v situaci, která např. může ohrožovat náš život, mozek nám řešení nabídne, popř. i za nás vykoná. Takto ovlivňování byli i naši předkové a to již od vzniku života na zemi. Pokud se ta která reakce osvědčí a jedinec přežije a je schopen se rozmnožit, předá tuto informaci geneticky svým potomkům.

V masové, mediální, marketingové a jakékoliv jiné persvazivní komunikaci se zdroj informací snaží přesvědčit příjemce informací k nějaké akci. Jedním z mnoha způsobů jak příjemce ovlivnit, je vyvolat v něm pocit strachu. Příjemce ovlivněný tímto pocitem může vědomě i nevědomě jednat ve prospěch zdroje.

Ve své bakalářské práci, jsem se zaměřil na teorii komunikace a především na persvazivní komunikaci závažných společenských témat a její využití v praxi. Snažil jsem se pochopit a prokázat roli médií v těchto situacích. V této práci bych chtěl dokázat, že emoce strachu je v marketingové komunikaci využívána a i v případech, kde to není na první pohled zřejmé. Současně bych chtěl využít spojení některých teorií z oborů ekonomie, filozofie a mediálních komunikací a vysvětlit tak chování člověka v určité situaci ze širšího pohledu.

V teoretické části představím některé teorie, které souvisí se zkoumaným tématem. Z ekonomie je to teorie „Racionální neznalosti“, podle které člověk jedná ve chvíli, kdy vynaložená námaha na získání dostatečných informací, dle jeho názoru, neodpovídá dosaženému užítku. Ve filozofii teorie „Somatických markerů“ nebo dělení způsobu rozhodování na „deontologické“ a „konsekvenciální“, které předpokládají, že člověk částečně jedná na základě genetických a podvědomých informací a tím je naše jednání, do určité míry ovlivnitelné a předvídatelné. A v mediální komunikaci to jsou hlavně teorie „Spirály mlčení“, „Gatekeeping“, „Agenda setting“ atd.

V praktické části provedu analýzu komunikace teorie globálního oteplování v tisku. Budu se snažit identifikovat a kvantifikovat využití emoce strachu v komunikátech věnujících se zvolenému tématu.

Na závěr provedu vyhodnocení výsledků výzkumu a doporučení pro praxi.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 TEORIE KOMUNIKACE

V teoretické části bych chtěl představit teorie a principy využívané v marketingové komunikaci nebo v persvazivní komunikaci. Jedná se hlavně o principy, které popisují metody a účinky manipulace v médiích, tedy „v běžné hovorové řeči nejasný, úskočný, neupřímný výběr informací a jazykových prostředků s úmyslem

- ovlivnit nálady, názory, jiných lidí
- získat možnost řídit jednání lidí a dosáhnout vlastní cíle a zisk“
[ILOWIECKI 2003, s. 52]

1.1 Zdroje

Zdrojem je v případě mediálních, masových či marketingových komunikací myšlen tvůrce informace. Představím zde několik souvisejících teorií, ze kterých jsem při svém výzkumu vycházel.

1.1.1 Gatekeeper

V doslovném překladu „strážce brány“ je tzv. „držitel pozice v rámci mediálních organizací“ [RAIFOVÁ 2004, s. 70], a rozhoduje, co bude medializováno a co nikoliv. Tento pojem je také v rozhodovacích procesech malých skupin synonymem „opinion leader“ [RAIFOVÁ 2004, s. 173], který má vliv na to, jaké zboží projde „branou“ a bude spotřebováno nebo jaký přístup k dané informaci ovládaná skupina zaujme.

V mediálním prostředí jsou tyto osoby nebo skupiny osob odpovědny za to, jaké informace veřejnost dostane. Z jedné strany lze hodnotit kladně tuto představu filtru, který vybírá pouze hodnotné zprávy a chrání veřejnost před přesycením a chaosem. Z druhé strany zase musíme mít na zřeteli existenci institutu zasahujícího do výběru informací.

Hypotéza „dvoustupňového toku komunikace“ [McQUAIL 1999, s. 361] říká, že se informace z médií dostávají nejdříve k těmto názorovým vůdcům a teprve pak k méně aktivním členům společnosti. Tito vůdci pak mají velký vliv na to, jak bude informace vyhodnocena. Tato hypotéza odporuje teorii „zázračné střely“ [RAIFOVÁ 2004, s. 284], která tvrdí, že média jsou zdroj silného jednotného účinku s okamžitým účinkem.

1.1.2 Agenda setting

Tzv. „agenda-setting“ [McQUAIL 1999, s. 225] je teorie, která předpokládá, že média jsou schopna, určováním a vybíráním témat, určité události vyzdvihovat. Podle této teorie, která se také vychází z procesu gatekeepingu, o pozornost příjemců vzájemně soupeří více témat, než jsou schopni přijmout. Vybráním určitého tématu je možné na něj soustředit pozornost a naopak, jiné téma či názor odsunout mimo pozornost publika.

Toho využívají zájmové i nátlakové skupiny, které se snaží ovlivňovat činnost médií a vymezovat limity toho, co tato média smějí publikovat a jakým způsobem. Může jít o nejrůznější politická, zájmová, náboženská, průmyslová nebo environmentální sdružení, která lobují za své zájmy. Média se většinou snaží držet odstup a jsou v ústupcích opatrná. Pokud však dochází k asimilaci zájmů zdroje a média, může, i za pomoci gatekeepera, k ovlivnění dojít. Nejúspěšnější skupiny jsou: „takové, jejichž cíle byly nejkompaktnější se systémem televizní sítě a jejichž strategie byly utvářeny s jasným vědomím toho, jak tento systém funguje.“ [McQUAIL 1999, s. 233] Důležité také je, jaký postoj k danému tématu zaujímá veřejnost.

1.1.3 Konstruování reality ve zprávách

Tímto způsobem může dojít až na „konstruování reality ve zprávách“ [RAIFOVÁ 2004, s. 106]. Je to „antipozitivistické pojetí vztahu mezi zpravodajskými mediálními obsahy a skutečností. Vychází z konstrukcionistické teorie reprezentace reality a z konstruktivistického paradigmatu ve filozofii, gnozeologii a sociologii. Z tohoto hlediska, inspirovaného skepsí k subjekt-objektovému dualismu a k možnosti konečného poznání nezávisle existující společnosti, nejsou masová média ani jejich zpravodajské obsahy vybaveny schopností mimetického zobrazování skutečnosti. Realita z tohoto pohledu zpravodajské obsahy nepředchází a neodráží se v nich, ale vzniká (je konstruována) teprve ve chvíli, kdy je definována. Podle tohoto pohledu tedy média realitu neodráží, ale tvoří.“ [RAIFOVÁ 2004, s. 107] K tomuto dochází většinou nevědomě činností mediálních pracovníků. Základem je princip selekce témat, událostí či aktérů (agenda-setting), kdy z velkého množství událostí jsou vybrány (gatekeeperem) pouze ty, které jsou mediálně akceptovatelné. Další příčiny jsou organizační a ideologické. Může tak docházet až k mediální rutině.

McQuail k tomu problému dodává, s odkazem na Rosenberga, že výzkum médií mu poskytl jen „neprůkazné, z části dokonce navzájem si odporující důkazy o vztahu mezi sociální kulturou a společenskými hodnotami zprostředkovanými médii na straně jedné a míněním veřejnosti na straně druhé.“ [McQUAIL 1999, s. 87] Dále říká, že ve vztahu k třem hlavním problémovým okruhům: moci, integraci a změně, se zdá, že „médiá mohou napomáhat útlaku i osvobození, mohou stejně dobře společnost sjednocovat i tříštit a dokáží podporovat i brzdit změnu...Přes jistý stupeň celkové nejistoty však lze jen těžko pochybovat o tom, že média – ať už společnost odrážejí nebo utvářejí – jsou hlavním zdrojem informací o společnosti.“ [McQUAIL 1999, s. 87]

1.1.4 Morální panika

Jeden z mechanismů jak vytvořit pocit strachu a ovlivnit vznik a obsah zpráv je tzv. „morální panika“ [COHEN 1972], popsána Stanley Cohenem v roce 1972 ve studii *Folk Devils and Moral Panics*. Je to reakce určité sociální skupiny založená na falešném nebo přehnaném dojmu ohrožení nějakou jinou, většinou minoritní skupinou nebo subkulturou. Nejdříve je nutné označit nepřítele, tedy skupinu či názorový proud za deviantní. K tomu slouží stigmatizačně-exkludující mechanismus.

Stigmatizace „je jakákoli fyzická nebo sociální vlastnost, která je považována za zdroj hanby.“ [GIDDENS 1999, s. 563] Vlastnosti osoby nebo skupiny nesoucí stigma, jsou minimalizovány na daný atribut, který charakterizuje její chování. Při stigmatizaci společnost prohlásí určité jedince za deviantní a vydělí je ze společnosti. Z pohledu zdroje je to možnost jak vytvořit u příjemce pocit strachu z možné exkluze ze společnosti.

Sociální exkluze je podle Giddense stav, kdy jedinec či určitá skupina neparticipuje plně na ekonomickém, sociálním a politickém životě společnosti, anebo jejich přístup ke zdrojům neumožňuje dosáhnout přijatelného životního standardu.

Démonizace je dalším z kroků ve vývoji morální paniky. S použitím vypjatého a pejorativního slovníku je snaha sociální vyloučení exkludovaných deviantů maximalizovat. Démonizace připisuje určitým jedincům či skupinám nebezpečné rysy nebo je prohlašuje za ztělesněné zlo. Má za cíl emocionálně vybudit společnost nebo danou cílovou skupinu.

Terapeuticko-purifikační mechanismus ukazuje jakým způsobem se má s deviantními osobami zacházet. Purifikace znamená očištění od nositelů zla a hříchu. Podle Giddense souvisí s tvorbou stereotypů, které se pomocí mechanismu přenosu obracejí proti něčemu, co není jejich skutečným původcem. Masa obrací svoji agresi k dostupnému a dostatečně bezbrannému objektu; společnost přenáší svůj hněv na tzv. obětní beránky, jimiž bývají výrazně se odlišující skupiny s poměrně malým vlivem.

Pokud jsou tyto principy použity v médiích, mluvíme o „morální panice“. V analyticko-praktické části budu také zkoumat, do jaké míry jsou výše popsané mechanismy využívány médii ve sledované kauze.

1.1.5 Zpravodajský postup

V teorii komunikace existují dvě koncepce vzniku zpráv. Obě tyto koncepce využívají čtyři prvky: událost, kritéria zpravodajského výběru, zájem veřejnosti a samotnou zprávu. Každá ale v jiném pořadí. [McQUAIL 1999, s. 306]

První přístup je žurnalistický, kdy předpokládáme pouze snahu informovat a tak posloupnost začíná nějakým neobvyklým jevem, který není normální a má relativní význam pro veřejnost. Pokud událost splňuje zpravodajská kritéria, média tuto informaci, ve formě zprávy, předkládají publiku.

Druhý přístup, který je čistě komerční a manipulativní, v první řadě předpokládá zájem veřejnosti o konkrétní téma, které splňuje zpravodajská kritéria a na základě toho předkládá zprávu. Tento postup připomíná marketingovou podnikatelskou koncepci, kde základem je uspokojit zákazníka, vyjít vstříc jeho požadavkům.

Dochází až na vytváření „pseudoudálostí“ [RAIFOVÁ 2004, s. 197], což jsou umělé události vytvořené pro média. Tyto pseudoudálosti jsou vytvářeny specialisty na média tak, aby vyhovovaly režimu v mediálních organizacích a splňovaly požadavky zpravodajské hodnoty.

Jedním z hledisek, která určují, zda událost projde branou médií, jestli je propustí „gatekeeper“ či ne, je „zpravodajská hodnota“. [McQUAIL 1999, s. 215, 242, 289,] Zda událost může překročit práh pozornosti médií a stát se předmětem zpravodajství. „Překročení prahu pozornosti je důležité mj. také proto, že média mají tendenci zdůrazňovat význam zpráv, jimž se jednou rozhodla věnovat pozornost.“ [RAIFOVÁ 2004, s. 77]

Výskyt, blízkost, jasnost, jednoduchost, smysluplnost, novost, průběžnost, možnost dalšího vývoje, vztah k elitním národům, personalizace, negativita, souznění, překvapení, předvídatelnost a variace jsou obecně uznávané zpravodajské hodnoty. Velmi důležitá je i dostupnost obrazového materiálu, možnost dramatizace, konflikt atd. „Zpravodajství má tendenci nezabývat se vzdálenými a politicky nedůležitými státy, neelitami, myšlenkami, institucemi a strukturami, dlouhodobými ne drastickými procesy (jako je sama společenská změna) nebo mnoha druhy dobrých zpráv.“ [McQUAIL 1999, s. 303] Tomu se také říká zpravodajská „předpojatost“ (bias). [McQUAIL 1999, s. 303]

Účinek médií není ale vždy jednoznačný. Dochází k plánovaným, ale i neplánovaným účinkům, tedy změnám v chování nebo myšlení příjemce, k němuž došlo vlivem určitého mediálního obsahu.

1.1.6 Skrytá persuaze

Tato technika persvazivní komunikace je popisována jako „nejnebezpečnější metoda masmediální manipulace, respektive každé manipulace, která má na zřeteli ovlivňování lidí.“ [ILOWIECKI 2003, s. 57] Skrytá persuaze je mimo jiné i to, když se hodnocení nebo názor nějaké skupiny s politickým záměrem, případně i obyčejná propaganda prezentují jako pravda o realitě, a to pravda natolik jednoznačná, že jen hlupáci ji nechápou. Když se používá skryté přesvědčování, tedy se skrytá persuaze, zachází se s nejasnými a vícevýznamovými pojmy tak, že příjemce zprávy si myslí, že jde o pojmy přesné, mající jen takový smysl, jaký jim dává zdroj. A příjemce se musí cítit zahanbeně, že jim doposud nerozuměl, anebo jim připisoval jiný smysl, a tak může rychle uvěřit zdroji, který přece ví, co říká. Ilowiecki tvrdí, že skrytá persuaze je nejúčinnější u lidí, kteří sice umějí číst a psát, ale nedovedou správně pochopit většinu informací, které se k nim dostanou. Nazývá je „funkčními analfabety“. [ILOWIECKI 2003, s. 57]

1.1.7 Teorie argumentace

V praktické části budu provádět mj. kvalitativní analýzu mediálních sdělení. Budu se snažit odhalit manipulativní využití motivu strachu mediálních kauz vyhodnocením kvality použitých argumentů, argumentačních technik nebo logických klamů.

Věda, zabývající se hodnocením argumentů, se nazývá logika. Jako kritéria pro hodnocení argumentů používá systém metod a principů.

Cílem argumentace je:

- Obhajoba názorů. Potvrzení, že naše uvažování je správné a legitimní
- Hodnocení názorů. Analýza důvodů a argumentů oponenta.

Argument je skupina výroků, které mají jeden nebo více předpokladů a jeden závěr. Výrok je věta, která může mít pravdivostní hodnotu. To znamená, že její pravdivostní hodnota je buď pravda, nebo nepravda. Jiné typy vět jsou např. otázka, návrh, rozkaz, zvolání atd. Předpoklad je výrok, který argumentující strana předkládá jako podporu pro závěr svého argumentu. To že je předpoklad (premise) předkládán, ještě neznamená, že představuje skutečnou podporu závěru.

V argumentační komunikaci se objevují také tvrzení, která nepředstavují předpoklady ani závěr. Označujeme je jako irelevantní tvrzení. Argumenty dělíme na dobré: předpoklady podporují závěr, závěr vyplývá z předpokladů a špatné: předpoklady nepodporují závěr, závěr nevyplývá z předpokladů. Dále posuzujeme, u deduktivních argumentů, platnost a dokonalost. U induktivní argumenty sílu a průkaznost.

Aby se dal ústní nebo písemný projev označit za argumentační výpověď, musí být cílem mluvčího něco prokázat, musí být splněna faktuaální podmínka – alespoň jeden výrok musí představovat evidenci (důkaz) a inferenční podmínka – musí být explicitně nebo implicitně tvrzeno, že tato evidence implikuje nějakou skutečnost.

Existují typy neargumentačních výpovědí, které se mohou zdát jako argumentační. Frekventované typy jsou: vyjádření názoru nebo přesvědčení, volně spojené výroky, zprávy, reportáže, výklad, ilustrace, podmínkové věty a vysvětlení.

Důležitou součástí teorie argumentace je propaganda. „Propaganda je pokus nějaké autority, například státní, církevní či stranické, o něčem přesvědčit co největší lidské skupiny, jimž říká "cíl". Propaganda často nadsazuje, může, ale nemusí lhát. Nátlak propagandy bývá různě velký. Užívá postupy, které dokáží přimět lidské skupiny k povolnosti a souhlasu bez ohledu na vlastní zájem. Cílem propagandy je politická moc. Propaganda slouží mocenské elitě, stejně jako skupinám, které o moc usilují.“ [KOUKOLÍK 2006]

Propaganda má čtyři základní pilíře:

- jednoduchost
- oslovení emocí

- oslovení představivosti
- opakování

Základní nástroje propagandy: cejch (name calling), svatozář (glittering generalities), eufemismus (euphemism), přenos (transfer), celebrita (testimonial), obyčejný člověk (plain folks), jedna rodina (bandwagon), strach (fear), logické klamy (logical fallacies)

1.2 Publikum/Příjemci

Na opačné straně oproti zdroji informací, stojí příjemce informací. Jsou to jednotlivci, kteří tvoří veřejnost. Užívá se také pojem „masa“ [McQUAIL 1999, s. 30] nebo také „mediální publikum“. [McQUAIL 1999, s. 316] Představím zde některé pojmy a teorie, které souvisí využitím strachu v masové, mediální či marketingové komunikaci.

1.2.1 Spirála mlčení

Tato teorie byla publikována v roce 1973 německou badatelkou Elisabeth Noelle-Neumannovou. Týká se souhry čtyř prvků, jimiž jsou: masová média, interpersonální komunikace a sociální vazby, individuální vyjadřování názorů a způsob, jak lidé vnímají názorové klima, dominující v jejich sociálním prostředí. „Stěžejní předpoklady jsou:

- Společnost hrozí odlišujícím se jednotlivcům izolací
- Jednotlivci průběžně zakoušejí strach z izolace
- Strach z izolace vede jednotlivce k tomu, že se neustále snaží vyhodnocovat názorové klima
- Výsledky tohoto odhadu ovlivňují jejich veřejné vystupování, zejména jejich ochotu či neochotu otevřeně vyjadřovat své názory.“ [McQUAIL 1999, s. 394]

Spirála mlčení potom vzniká tak, že jedinec zjišťuje, že jeho názor nebo postoj není veřejně podporován. Následně klesá jeho sebejistota a narůstá přesvědčení, že není vhodné svůj názor prezentovat veřejně. Tím se počet lidí, ochotných vyjadřovat svůj menšinový názor zmenšuje, a naopak roste počet lidí vyjadřující dominantní názory. Doplňujícím jevem je tzv. „effect band-waggon“. [REIFOVÁ 2004, s. 51] Každý chce patřit k vítězům. „Podle Noelle-Neumannové nejde o to patřit k vítězům (tedy být za konformní postoj odměněn). Ale o to nebýt izolován se svým názorem od ostatních (strach z potrestání izolací, tzv. Isolationsfurcht).“ [REIFOVÁ 2004, s. 232]

Podle Noelle-Neumanové lidé dokáží vnímat veřejné mínění a vědí, které názory jsou dominantní a se kterými se mohou dostat do izolace. „Veřejné mínění má přitom dva zdroje: přímé pozorování světa a obraz světa zprostředkovaný mediální komunikací. Kdo nenalezne zastání svého stanoviska v médiích, ztrácí odvahu jít proti proudu. Existují ovšem i jednotlivci, kteří se sociální izolace nebojí a mají možnost veřejné mínění změnit. Noelle-Neumannová sem zahrnuje kacíře, avantgardisty a outsidersy. Jinou skupinou stojící mimo spirálu mlčení je tzv. tvrdé jádro, které s izolací počítá (tedy se nebojí a nenechá se ovlivnit).“ [REIFOVÁ 2004, s. 232]

„Novější prověrka této teorie se týkala tématu jaderné energie. Noelle-Neumanová (1991) našla doklady svědčící o vzrůstající mediální pozornosti věnované tomuto tématu, doprovázené plynulým nárůstem negativního referování. Postupem času také znatelně klesla veřejná podpora jaderné energie, přičemž načasování a pořadí změn hovoří pro vzájemné spirálové působení předpokládané teorie.“ [McQUAIL 1999, s. 395]

1.2.2 Racionální neznalost

Racionální neznalost je teorie využívaná v ekonomii. Má ale přesah i do marketingové komunikace. Teorie vychází z předpokladu, že znalost vyžaduje náklady. Získávání informací, jejich třídění, zpracování vyžaduje minimálně čas. A „čas jsou peníze“. Pokud tedy vynaložíme náklady, a to nejen časové, očekáváme adekvátní výnosy. Pokud ale jsou náklady vyšší než výnosy, nevyplatí se je vynakládat. „Racionální neznalost vzniká tehdy, když jsou mezní náklady na získání znalosti vyšší než mezní výnos z této znalosti.“ [HOLMAN 2002, s. 206] Problémem je také, že mnohdy nedokážeme odhadnout, jaký výnos může plynout z získání určité informace. Nebo také můžeme odhadnout, že získané informace náležitě nevyužijeme.¹ Holman tuto teorii ukazuje na příkladu rozhodování voliče ve volbách do sněmovny.

¹ Např. pokud se liší od paradigmatu společnosti. Viz. „Spirála mlčení“

1.2.3 Vědomostní propasti

Dlouho se předpokládalo, že vlivem tisku a televizního a rozhlasového vysílání dochází ke zmírnění rozdílů ve vzdělání ve společnosti. Existují ale doklady i o účincích opačných. Ve společnosti vzniká tzv. „pozorná menšina“ [McQUAIL 1999, s. 389], která získává více informací než ostatní. Vědomostní mezera, „knowledge gaps“ [McQUAIL 1999, s. 389], se tak rozšiřuje. Podle této teorie mohou být části veřejnosti, především v nižším sociálním postavení, informovány málo nebo vůbec. Teorie vědomostních propastí předpokládá dva aspekty distribuce informací.

První se týká veškerých informací mezi společenskými třídami a má pravděpodobně základ ve společenských nerovnostech, které média změnit nemohou.

Druhý se vztahuje k jednotlivým tématům, o nichž je jedna skupina lépe informována než druhá.

Média mohou tyto propasti zvětšovat i zmenšovat. Předpokládá se, že různá média ovlivňují jinak, a že negativní roli v prohlubování propastí hrají spíše tištěná média než televize. Je to dáno výlučností tisku oproti televizi, která zasahuje větší podíl populace a je považována za důvěryhodný zdroj. Velmi ale také záleží na příjemci, jestli má sám zájem informace aktivně vyhledávat, či jen pasivně přijímat. McQuail tvrdí, že v rámci této teorie „lze hovořit o růstu vědomostních propastí, neboť lidé, kteří již jsou informačně bohatí a mají rozsáhlejší zkušenosti se získáváním informací a s větším počtem zdrojů, se ještě více vzdálí informačně chudším vrstvám obyvatel.“ [McQUAIL 1999, s. 390]

1.2.4 Efekt třetí osoby

Tento efekt popisuje podcenění mediální manipulace. „Lidé velmi rádi zveličují vliv masmédií na jiných a podceňují ho ve vztahu k sobě. A právě toho masmédiá využívají, protože je snazší působit na ty, kdo tento vliv neočekávají.“ [ILOWIECKI 2003, s. 57] Efekt třetí osoby tedy předpokládá oslabení pozornosti u příjemce a tím předpokládá větší výsledek ovlivnění.

Např. ve vztahu k životnímu prostředí je možné tento efekt sledovat na výsledcích výzkumu veřejného mínění Health of Planet z roku 1992. Cílem tohoto výzkumu bylo zjistit, jaké jsou postoje obyvatel k životnímu prostředí a jak se obavy projevují v bohatších státech. Ve většině zemí, kde se průzkum prováděl, se více než 50% obyvatel obávalo eko-

logických problémů. Další okruh otázek zjišťoval názory na kvalitu životního prostředí v blízkém okolí, ve státě a na celosvětové úrovni. Výsledky ukázaly, že v naprosté většině si respondenti myslí, že nejhorší stav životního prostředí je na světové úrovni, menší pak na státní a nejmenší na místní. [LOMBORG 2006, s. 58] Lomborg na základě těchto výsledků tvrdí, že logicky není možné, aby například jen 22 procent dotázaných ohodnotilo špatně své nejbližší okolí, ale 42 procent tak ohodnotilo životní prostředí celé země. „Není prostě možné, aby každý občan měl své okolní životní prostředí lepší, než je průměr všech místních prostředí.“ [LOMBORG 2006, s. 58]

2 STRACH

„Strach patří nevyhnutelně k našemu životu. Ve stále nových obměnách nás provází od narození až do smrti.“ [REIMANN 1999, s. 11]

Nebudu zde popisovat lékařské definice fobií a zkoumat patologické projevy strachu u psychiatrických pacientů. V první řadě se pokusím vysvětlit, jakým způsobem se člověk rozhoduje a jak a čím může být jeho chování ovlivněno. Dále představím některé teorie a diskurzy strachu uváděné v literatuře. Poukáži i na spojitost či historické souvislosti využití emoce strachu v ovládnání mas. Tedy v masové, později mediální komunikaci.

2.1 Úzkost a strach

Strach je někdy popisován jako primární emoce, vyvolaná hrozícím nebezpečím a doprovázená přáním utéci. Úzkost bývá zase definována jako iracionální strach. To lze aplikovat na fobickou úzkost jako např. agorafobická úzkost, klaustrofobická úzkost, úzkost z konce světa atd. a to v takové míře, která naprosto neodpovídá reálnému nebezpečí. Freud měl tři teorie úzkosti. „První byla teorie, že úzkost je projevem vytěsněného libida, druhou byla teorie, že úzkost představuje opakování prožitku porodu [FREUD 1915], a třetí, kterou lze považovat za konečnou psychoanalytickou teorii úzkosti, byla teorie, že existují dvě formy úzkosti: primární úzkost a signální úzkost, jež jsou reakcí Ega na zvýšené pudové nebo emoční napětí (viz také pud a emoce); signální úzkost je varovný mechanismus, který upozorňuje Ego na ohrožení jeho rovnováhy, primární úzkost je emoce, která doprovází rozpad Ega“ [RYCROFT 1993]

U naprosté většiny autorů dochází ke shodě, že strach je nutný k přežití, např. stejně jako bolest, jedno jestli tělesná či sociální. Tyto bolesti, podle Eisenbergera a Liebermana, „sdílejí neuronální a výpočetní mechanismy“ [KOUKOLÍK 2006, s. 127] To znamená, že strach z tělesné bolesti je stejný jako z bolesti sociální. Ta je definována jako „stresující zkušenost vyplývající z aktuálního nebo potencionálního vzdalování od blízkých lidí nebo od sociální skupiny.“ [KOUKOLÍK 2006, s. 127] Může to být smrt blízkého člověka nebo také vyobcování ze společnosti.

Schopnost reagovat strachem je pravděpodobně vrozená u některých živočichů, jejichž mláďata jsou schopna reakce strachu hned po narození. [DRVOTA, 1971]

Riemann klasifikuje strach podle typologie osobnosti a dále pak jako strach ze sebeodevzdání, sebeuskutečnění, z proměny a z nutnosti. [RIEMANN, 1999]. „Za každým zvykem, za každým dogmatem a za každým fanatismem stojí také úzkost, strach ze změny a z pomíjivosti, a nakonec i strach ze smrti.“ [RIEMANN, 1999 s. 105]

Dále se rozlišuje úlek, který má časové omezení a většinou končí, když je zaznamenán vědomím [PROKOPIUS, 2007]

Hill pojmenovává šest základních druhů strachu: Strach z bídy (nedostatku), strach z kritiky, strach o zdraví, strach ze ztráty lásky, strach ze stárání a strach ze smrti. [HILL, 1990] Pro nás jsou, ve vztahu ke zkoumanému problému, zajímavé první tři. Prezentace GO jako hrozby může útočit na emoce strachu z bídy (změny klimatu povedou ke změnám kvality života), kritiky (názory mimo mainstream budou kritizovány) a zdraví (změny související s GO ohrožují naše zdraví).

Podle údajů z výzkumu prováděného VVM v roce 2009, jsou v ČR na prvních třech místech obavy z nezaměstnanosti, nemoci a životní úrovně.²

2.2 Strach v persvazivní komunikaci

2.2.1 Historie využití strachu

Strach člověka před neznámými a nevysvětlitelnými úkazy dal vzniknout strachu z bohů a následně z církve jako instituce. Ve starých náboženstvích byli bohové více než lidmi. Byli nesmrtelní, ale jejich chování nebylo vzorem morálky či následování. Bohové byli zlí, vrtošiví a nevyzpytatelní. Nová náboženství se snažila vymezit vůči těm starým a snažily se navrhnout jediného boha (proroka) pro velký počet lidí. Tento bůh byl pak tvůrce mravního kodexu a zaručoval těm, kteří se těmito pravidly řídili, možnost spasení. Kdo je toho hoden, o tom rozhodují kněží, kteří se nabídli jako prostředníci mezi člověkem a božstvy. „Člověk se pak sice bál méně božstev, ale rostl jeho strach z tajuplné moci kněžstva.“ [DRVOTA 1971, s. 222] „Co více, pokud lidé věří v posmrtný život, kde mohou být bolesti a strasti tohoto života zapomenuty, tak knězi mají privilegovanou pozici v předepiso-

² Tisková zpráva č. ov100202 Centrum pro výzkum veřejného mínění Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.

vání toho, jaký typ chování zde a v tomto čase zabezpečí každému jeho zájem na zachování možnosti být spasen v příštím životě.“ A konkrétně pro římské katolíky, „církev, anebo přesněji papež, má moc nad očištěním, a čas, strávený v očištění, může být zkrácen rozhodnutím církve.“ [HIGGS 2006, s. 35]

Logicky z toho plyne, že každý věřící má strach, aby se nedopustil nějakého činu či dokonce myšlenky, která by zapříčinila odepření spasení. Drvota na tomto příkladu názorně vysvětluje rozdíl mezi strachem a úzkostí. „Člověk se bojí boha, má strach před bohem, jakmile však přestoupí boží příkazy, propadá úzkosti. Je si vědom, že je příliš vydán svému božskému pánu, a nikdy neví, jaká konkrétní forma trestu ho čeká, a také neví, zda již v životě pozemském nebo posmrtném. Strach z boha se proto mění ve stav úzkosti, jakmile člověk již zhřešil.“ [DRVOTA 1971, s. 227]

Církev dokázala z tohoto strachu vytěžit moc a bohatství. Už v jedenáctém století vyhlásil papež Urban II „všeobecné rozhřešení“ za hříchy pro ty, co se připojí ke svaté armádě křížáků. Jednu z těchto praktik římsko-katolické církve kritizoval i Jan Hus. A to tzv. odpustky, které zaručovaly zkrácení posmrtných trestů za hříchy. Byly „vedeny na trh“³ v roce 1412 za papeže Jana XXIII., který tímto způsobem shromažďoval peníze na tažení proti neapolskému králi.

Spojení státu a církve je známo již ze starověku, kdy byli panovníci vydáváni za samotné bohy. Např. egyptští vládcové a podle jejich vzoru pak také římscí císaři. V pozdější době se např. Karel Veliký, při své korunovaci v roce 800, nechal titulovat „Karel, nejjasnější Augustus, korunovaný Bohem, velký a mírný panovník, vládnoucí Římské říši.“ [HIGGS 2006, s. 36] Panovníci tímto způsobem využívali strach z bohů a církve a postupně tak vytvářeli dojem, že vládce je neomylný, vševědoucí, chytrý a že potrestá, jako bůh, každého, kdo se mu postaví.

Další spojení státu a církve bylo v oblasti vojenské. Válečníci a knězi, pokud nebyli jedněmi a těmi samými, se téměř neměnným způsobem stávají spolupracujícími skupinami v mocenském aparátu.“ [HIGGS 2006, s. 36] Ve středověké západní Evropě, od šestého po

³ Použil jsem tento výraz proto, že dnešního pohledu to byla krásná ukázka marketingového přístupu

jedenácté století, světští vládci ovládají církve a dosazují nejvyšší církevní hodnostáře. Získávají moc volit papeže, biskupy a další církevní hodnostáře.

Tento vojenský prvek vládnutí přenáší na obyvatel strach o pozemský život a duchovní složka strach o posmrtný život. „Tyto dva strachy vytvářejí mocnou směs - dostatečnou k podpoře vlád na celém světě po celá tisíciletí. Náboženská půda, pro podřízení se božským vládcům, se postupně kouzelným proutkem proměnila v sekulární představy o nacionalismu a všeobecných povinnostech vůči státu, případně vrcholící kuriózní ideou, že v demokratickém systému se lid sám stává vládou, a proto cokoli po něm systém chce, tak dělá „sám pro sebe.““ [HIGGS 2006, s. 36]

„V průběhu staletí se vlády v tom, jak poukazují na veřejné hrozby, vylepšily, vypěstovaly si tak ideologii, která přehání zranitelnost lidí vůči množství vnitřních i vnějších nebezpečí a představuje vládce – všeho lidu! – jako jejich ochránce.“ [HIGGS 2006, s. 36] David Hume tvrdí, že každá vláda se opírá o veřejné mínění, a mnozí jeho tvrzení přijali, ale Higgs trvá na tom, že vláda není postavena na veřejném mínění. Samo veřejné mínění totiž stojí na něčem hlubším a elementárnějším: na strachu. Strach je využíván jako jedna z „pák“, jimiž si vláda zabezpečuje své setrvání u moci. „Všeobecně rozšířený strach je nutnou (i když asi ne jedinou) podmínkou životaschopnosti vlády, jak ji známe“ [HIGGS 2006, s. 32] Strach většinou nevzbuzuje vláda sama o sobě, ale ta nebezpečí, o kterých vláda tvrdí, že před nimi lid brání. „Jistě že některé z těchto hrozeb, které vyvolávají v lidech poslušnost vůči vládě v naději, že získají její ochranu a tak uklidní své obavy, mohou být i skutečné.“ [HIGGS 2006, s. 33] Higgs k tomu ještě dodává: „Já nehájím to, že lidé, kteří vzhlížejí ke své vládě v naději na svou záchranu, jednají čistě pod vlivem iluzorních hrozeb, ale trvám na tom, že dnes většinou, pokud ne vždy, je mnoho obav veřejnosti vyvoláno z velké části, pokud ne zcela, vládou samotnou.“ [HIGGS 2006, s. 33]

2.2.2 Strach a reklama

V reklamě jako takové je strach využíván skrytě i otevřeně. Většinou je „prezentována hrozba z negativních důsledků, které mohou nastat proto, že člověk nevlastní určitý výrobek nebo neprovozuje určitou činnost.“ [VYSEKALOVÁ, 2007 s. 158]

Skrytě je emoce strachu přítomná v takových reklamách, které působí na strach z bídy či nedostatku. To je např. reklama na pojištění, půjčky, spoření apod. Reklama využívající strach z kritiky nabízí takové výrobky či služby, díky nim pak zákazník nevyboču-

je z řady a vyhýbá se tak kritice okolí. Jsou to např. deodoranty a antiperspiranty, módní a moderní výrobky. Strach o zdraví využívá reklama na vitamínové preparáty, potravinové doplňky, sportovní zboží a služby a samozřejmě lékařské a lékárnické produkty a služby.

Otevřené využití motivu strachu v reklamě je problematické, protože zákon o regulaci reklamy mimo jiné říká, že reklama nesmí obsahovat motiv strach. Kodex reklamy přesně říká: „Reklama nesmí bez oprávněného důvodu využívat motiv strachu.“ [CVIK, 2005] Přesto se někdy využívá a to u kampaní s vysokou společenskou angažovaností. Ve světě to je například kampaň proti AIDS, u nás naposled kampaň Ministerstva dopravy za bezpečnost na silnicích.

Využití motivu strachu v těchto sociálních kampaních je obecně přijímáno jako správné a obhajitelné. Nicméně má i své odpůrce, kteří tvrdí, že tento způsob mediální komunikace je nevhodný a neúčinný. Pravdou je, že měření účinnosti takových kampaní je hodně problematické a nepřesné a to je argument pro jejich odpůrce.

Motiv strachu se hojně využívá také v předvolebních kampaních, kdy politické strany a jejich představitelé naznačují různé katastrofické scénáře v případě zvolení jejich odpůrců. Tyto kampaně jsou v některých případech velice manipulativní. Tady ovšem Rada pro rozhlasové a televizní vysílání ani Kodex reklamy nic nezmůžou.

Podle Vysekalové prvek strachu není v reklamě motivem nepostradatelným a lze ho nahradit stejně či více účinnými a etičtějšími strategiemi. [VYSEKALOVÁ, 2007]

3 TEORIE CHOVÁNÍ A ROZHODOVÁNÍ

Proč se lidé v obdobných situacích chovají podobně? Existuje svobodná vůle v rozhodování? Na kolik jsme ovlivnitelní? Tyto a podobné otázky se snaží lidé vyřešit již dlouho.

3.1 Somatické markery

V současnosti nejmodernější teorie popisuje proces rozhodování lidí na základě tzv. „somatických markerů“. [DAMASIO, 2000] Autor teorie Antonio Damasio říká, že rozhodování je ovlivněno signály, kterým se říká markery. Ty vznikají v průběhu bioregulačních dějů a vyjadřují se v podobě emocí a pocitů. Tyto „tělesné značky“ si počínaje nejranějším dětstvím vytváříme pro zpracování situací, problémů, nových informací a podobně, v podobě pocitů, které si můžeme, ale nemusíme uvědomovat. Koukolník k tomuto problému mj. říká: „Klasická teorie rozhodování předpokládá vědomé uvažování s využitím obsahu deklarativní paměti týkající se zejména premis, možností akce. Uvažování je založeno na předchozí skutečnosti“ A také: „U zdravých lidí je rozhodování ovlivňováno nevědomě před tím, než si v plném rozsahu uvědomí situaci.“ [KOUKOLÍK, 2006, str. 112]

Dalo by se říci, že mozek nám tzv. „předvybere“ možné způsoby reakce či chování na vnější podněty bez našeho vědomí. Nedokážeme tedy v některých případech jednat jinak, než jak nám přikazuje naše podvědomí. Nejsme ale úplně bez šance. Dokážeme se na určité situace připravit, vytrénovat. Záleží na každém z nás, na kolik se připraví.

3.2 Test Implicitních Asociací

Test Implicitních Asociací (The Implicit Association Test - IAT)⁴ byl původně určen na výzkum nevědomých kořenů myšlení a citění v psychologii a sociologii. Vychází z postřehu, „že spojení mezi dvěma myšlenkami, které už máme v mysli spojené, dokážeme zaznamenat rychleji než spojení mezi dvěma myšlenkami, které jsou nám neznámé.“ [GLADWELL 2007, str. 72] Test IAT měří tyto rozdíly pomocí srovnávací metody

⁴ <https://implicit.harvard.edu/implicit/>

rychlosti odpovědí na stanovené otázky. Z výsledků prováděných testů vyplývá, že uvažujeme ve dvou rovinách. V první rovině jsou to vědomé postoje (v etice označované jako kognitivní). To jsou názory, které jsme se rozhodli zastávat. Jsou to naše přijaté hodnoty, kterými se řídíme. Ať už vnitřně, či pouze navenek, jako mimikry ke svému okolí. V druhé rovině to jsou nevědomé postoje (v etice označované jako deontologické, jinak také např. emotivní). Jsou to automatické, bezprostřední asociace, které se nám nabídnou jako první⁵. Mj. ukazuje, jak hluboko jsou v nás zakořeněny různé předsudky a asociace.

Výsledky IAT podporují teorii, že naše jednání je značně ovlivněno nevědomím a to je ovlivňováno veškerými informacemi, se kterými se setká. Tyto ukládá a podle nich pak formuje naše jednání.

3.3 Test morálního cítění

Test morálního cítění (Moral sense test – MST)⁶ nebo smyslu pro morálku zjišťuje, jak se lidé rozhodují o tom, co je špatné a co je správné. Z etického pohledu zkoumá sílu citového (nevědomého, deontologického) postoje oproti rozumovému (vědomému, kognitivnímu) postoji. Zjišťuje také rozdíly v rozhodování v jednotlivých státech a kulturách. Tyto rozdíly mohou být také způsobeny rozdílnou typologií kultur např. tak, jak je popsal Gert Hofstede. Protože v různých kulturách jsou preference či hodnoty různé, bude se člověk, který chce být členem společnosti, chovat v jednotlivých kulturách tak, jak mu to přikazuje okolí a ne tak, jak by třeba jednal sám. A to také z důvodu strachu z vyčlenění ze společnosti. Pokud tedy využijeme hypotézu „somatických markerů“, můžeme usuzovat, že vliv okolní kultury na podvědomé rozhodování jedince v etických či morálních otázkách, je značný.

Richard Dawkins ve své teorii „Sobeckého genu“ [DAWKINS, 1998] tvrdí, že nejde ani tak o přežití druhu jako o přežití genu či genetické informace. Na základě toho se gen snaží využít všech možností ke svému rozmnožení a přežití. Nevědomí nelze vědomě ovlivnit. Lze tedy usuzovat, že je vrozené, tedy geneticky dané. Mělo by tedy vybírat takové způsoby jednání, které by co nejlépe zajistily jeho přežití. Informace, které nevědomí

⁵ Somatické markery, viz. výše

⁶ <http://moral.wjh.harvard.edu/>

využívá, jsou jak vrozené (získané od počátku života na Zemi či ve vesmíru) tak získané za života konkrétního jedince.

Spojením výše uvedených informací můžeme dospět k závěru, že:

IAT dokazuje, že chování je značně ovlivněno nevědomím.

MST dokazuje, že rozhodování ve věcech morálního soudu je ovlivněno nevědomím.

Dawkins tvrdí, že jednání je ovlivněno snahou genu o přežití, tedy nevědomím

Teorie somatických markerů se projevuje v testech IAT a MST

Je tedy značně pravděpodobné, že naše chování je ovlivněno nevědomím, které čerpá informace ze zdrojů minulých (vrozených) tak současných, bez možnosti ovlivnění příjemcem.

Z toho usuzuji, že jednání člověka ovlivňuje jakákoli informace, která k němu pronikne. A naopak informace, která se ke člověku nedostane, ho neovlivní.

Budu tedy pracovat s teorií, že jednání člověka mohou ovlivnit jak nevědomé tak vědomé postoje.

Jestliže budu vycházet z předpokladu, že každá informace má na nevědomé jednání člověka nějaký vliv, je tedy vcelku logické předpokládat, že:

1. to jsou média, která mohou výběrem informací (gatekeeping, agenda setting) ovlivňovat jednání příjemce
2. příjemce ovlivní jen ty informace, které se k němu dostanou
3. tyto informace mohou ovlivnit chování záměrně nebo bezděčně

V případě vědomého jednání to jsou postoje, které jsou ovlivněny informacemi a zkušenostmi na rozumovém základě.

4 STANOVENÍ PROBLÉMŮ A CÍLE PRÁCE

Problémem se zdá být způsob, jakým masmédia informují o společenských tématech, která mohou být využita či zneužita zájmovými skupinami v jejich prospěch. Může to být záměr, či pouze „balíčková žurnalistika“ [McQUAIL 1999, s. 303], tedy tendence novinářů spolupracovat, docházet ke konsenzu a pokrývat stejné události s využitím stejných zpravodajských zdrojů⁷. Pokud je ale informace pozměňována záměrně, s určitým cílem ovlivnit jednání příjemců za účelem získání prospěchu, lze tuto komunikaci považovat za marketingovou. V tomto případě lze tedy za marketingovou komunikaci považovat i, na první pohled nezaujaté, články v tisku.

Z jiného úhlu pohledu lze články v novinách považovat za marketingovou komunikaci proto, že jejich výběr, styl, vyznění či závěry jsou vytvářeny tak, aby splňovaly podmínky zpravodajské hodnoty, a ve smyslu marketingové podnikatelské koncepce splňuje požadavky a přání zákazníků.

Cílem práce je zjistit zda a případně v jakém rozsahu, je při informování o teorii globálním využívána emoce strachu, která by mohla ovlivnit mínění příjemců a tak podpořit výše uvedené teorie např. teorii „spirály mlčení“ nebo „effect band-waggon“.

⁷ Tendenci většiny západních medií během krize v Perském zálivu v letech 1990-1991 rámovat zpravodajství konsenzuálním způsobem podporujícím koalici USA byla do jisté míry výsledkem úspěšného ovlivňování zpravodajství, využívajícího rutinních potřeb a praxi samotných zpravodajských medií. [McQUAIL 1999, s. 303]

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 KOMUNIKACE TEORIE GLOBÁLNÍHO OTEPLOVÁNÍ

Teorie globálního oteplování, jak ji známe z médií, předpokládá, že ke změně klimatu Země dochází z větší části vlivem činnosti člověka. A to zejména vypouštěním tzv. skleníkových plynů. Tyto plyny způsobují zahřívání povrchu Země a zvyšování její teploty nad normální mez. Toto ohřívání má, podle této teorie, vliv na globální klima naší planety. Podle zastánců této teorie vyvolá globální zvýšení teploty dalekosáhlé změny k horšímu. „Předvídané změny zahrnují větší proměnlivost srážek, častější výskyt extrémních událostí, jako jsou sucha a povodně, vzestup mořské hladiny, okyselování moří a dlouhodobé změny teplot a srážek. Každá z těchto událostí může hluboce narušit ekosystémy, díky kterým můžeme uspokojovat své základní potřeby. V našem hustě obydleném světě budou možná lidé donuceni v dosud nevídaných počtech opouštět své domovy... V samotné Indii by muselo být při vzestupu moře o jeden metr přesídleno na 40 milionů lidí... Výskyt přírodních katastrof se od 80. let zvýšil o 42 procent a procento těch, které mají vztah ke klimatu, vzrostlo z 50 na 82. Úřad Organizace spojených národů pro koordinaci humanitárních záležitostí a Centrum pro sledování vnitrozemské vynucené migrace odhaduje, že v roce 2008 vyhnaly kalamity spojené s klimatem více než 20 milionů lidí – což více než čtyřikrát převyšuje počty lidí, které vyhnaly z domovů války“. [DE SHERBININ 2011, s. 66] „Jednou z příčin těchto změn jsou rostoucí emise skleníkových plynů, jež v posledních sto padesáti letech přispívají k dosud nevídanému oteplování. Navíc je pravděpodobné, že se tento proces v následujících desetiletích ještě zrychlí. Pokud se nezačneme chovat zodpovědněji, dočkáme se ve 22. století následků katastrofických rozměrů. Proces, který označujeme jako změnu klimatu, představuje jeden z nejpálčivějších problémů začínajícího století“ [BARROS 2006, s. 9]

Mezi zastánce této verze teorie globálního oteplování patří bývalý viceprezident Al Gore, který vydal knihu „Země na misce vah“, kde popisuje možné katastrofické scénáře. Další kniha „Nepříjemná pravda“, byla následně i zfilmována a Al Gore obdržel za svůj boj, společně s vědci z IPCC, Nobelovu cenu za mír. Tehdejší ministr životního prostředí ČR Martin Bursík k tomu řekl: „Al Gore použil svoji politickou autoritu viceprezidenta USA zcela ve prospěch propagace tématu klimatických změn. Věnoval společenskému a politickému prosazení politiky na ochranu klimatu významnou část života a udělal ohromnou práci.“ [Novinky.cz 2007]

Lze také říci, že zastánci této verze teorie Globálního oteplování jsou nejrůznější ekologická hnutí a organizace, a to také z důvodu zjednodušování problému, kdy „znečištění životního prostředí = globální oteplování“.

Na druhé straně stojí odpůrci této verze teorie Globálního oteplování. V médiích někdy označovaní jako tzv. „popírači“. Z naší země pochází nejznámější politik, odpůrce této teorie, současný prezident Václav Klaus. Své názory shrnul ve své knize „Modrá, nikoli zelená planeta“. Podtitul knihy zní: „Co je ohroženo: klima, nebo svoboda?“ a tato myšlenka je ústředním tématem knihy. Autor, na základě analýzy dostupných vědeckých informací posuzuje teorii globálního oteplování, podíl člověka na změnách klimatu, upozorňuje na problematiku otázek z ekonomického pohledu a z pohledu marketingových komunikací také poukazuje na vliv a úlohu médií a dalších prvků marketingu v prezentování tohoto tématu.

Na začátku knihy autor tvrdí, že se globální oteplování stalo v poslední době symbolem (prototypem) sporu pravda vs. propaganda. „Byla nastolena jedna politicky korektní pravda a oponovat jí není snadné, ač nemalý počet lidí, mezi nimi špičkových vědců problém klimatických změn a jejich příčin a důsledků vidí úplně jinak. Hrozí se arogance obhájců hypotézy globálního oteplování a od ní odvozené hypotézy, jež dává do souvislosti globální oteplování s konkrétními činnostmi člověka. Bojí se důsledků, které to bude mít pro nás všechny.“ [KLAUS 2007, s. 10] A také zmiňuje a souhlasí s názorem spisovatele Michaela Crichtona, že „nejdůležitější výzvou, které lidstvo čelí, je úkol rozlišit realitu od fantazie a pravdu od propagandy. Zejména v naší informační éře (spíše ji vidím jako dezinformační) je to mimořádně naléhavé a mimořádně důležité“ [KLAUS 2007, s. 10]

Michael Crichton ve své knize „Říše strachu“, na pozadí smyšleného příběhu, srozumitelným jazykem podává informace o environmentalismu, životním prostředí a globálním oteplování. Tyto informace dokládá odkazy na vědecké publikace. V této knize předkládá teorii, podle které se společenské kontroly nejnadhěji dociluje prostřednictvím strachu. Aby byly masy lépe ovládnutelné, je nutné, aby měly z něčeho strach, aby se obávaly nějaké hrozby. Dříve to byla církev a různá náboženství nebo tradiční tabu. Později na Východě imperialisti, tajná policie atd.; na Západě zase komunisti. Po pádu berlínské zdi vzniklo tzv. vakuum strachu. A tak environmentální krize nahradili studenou válku. V dnešní době to jsou navíc ještě obavy před teroristy, či aktuálně pandemie chřipky.

Při vyvolání atmosféry možné katastrofy, jsou lidé schopni souhlasit s opatřeními, která jsou velmi diskutabilní a za normálních okolností, za použití standardních demokratických principů, by nejspíše neprošla.

Mediálně i odborně nejznámější odpůrce teorie Globálního oteplování je dánský vědec Bjorn Lomborg, který přednáší statistiku na Arhuské univerzitě. Impulzem k napsání knihy „Skeptický ekolog“, ve které vyvrací některá tvrzení týkající se životního prostředí a Globálního oteplování, bylo přečtení článku od amerického ekonoma Juliana Simona, který tvrdil, že „většina našich běžných poznatků o životním prostředí je založena pouze na předsudcích a chatrných statistikách“ [LOMBORG 2006, s. 13]. Simon zdůrazňoval, že on svá tvrzení opírá o oficiální statistiky, ke kterým má přístup každý.

Lomborg sestavil tým z deseti svých nejbystřejších studentů a statistiky porovnal. Zjistil, že ne vše, co bylo v článku, je pravda. Ale oproti jeho předpokladům se mnoho tvrzení potvrdilo. „Znečištění ovzduší v průmyslovém světě ustupuje, nikoliv roste; lidi v rozvojových zemích nesoužije hlad více, nýbrž méně, a tak to pokračovalo dál.“ [LOMBORG 2006, s. 13] Svě zjištění publikoval v deníku „Politikem“. Výsledkem byla jedna z nejobsáhlejších veřejných debat v Dánsku. Některé reakce byly až hysterické. „Lomborg shromáždil argumenty o tom, že by případné oteplování mohlo být pro lidstvo prospěšné. Dánská moderní inkvizice, přesněji řečeno Dánský výbor pro vědeckou nepoctivost, začal na objednávku ekologických aktivistů bleskově pracovat na Lomborgově exkomunikaci a trvalo rok, než byl Lomborg rehabilitován“⁸ [KLAUS 2007, s. 101]

⁸ Václav Klaus popírá jakékoliv změny klimatu způsobené člověkem. Bjorn Lomborg akceptuje vliv člověka na globální oteplování, nesouhlasí však s navrhovanými řešeními a uváděním poplašných zpráv a zavádějících informací spojených s tímto tématem.

6 VÝZKUM

6.1 Metodologie

Na základě pravidel výzkumného procesu po zadání výzkumného tématu přichází potřeba vypracování metody sběru informací, které budou sloužit ke stanovení výsledků výzkumu.

Ve své bakalářské práci jsem zkoumal způsob, jakým způsobem média přistupují k prezentaci závažných společenských témat. Jako příklad jsem vybral teorii o globálním oteplování. Rozhodl jsem se zaměřit na jednu konkrétní událost, vztahující se k tématu globálního oteplování a analyzovat obsah sedmi celostátních deníků v ČR, v době od 1. 1. 2009 do 7. 4. 2009. Toto období jsem zvolil vzhledem ke konferenci o globálním oteplování v Santa Barbaře, Kalifornii v USA, která se konala ve dnech 4. – 6. března roku 2009. Tato konference s názvem „ECO:nomics“ byla pořádána magazínem THE WALL STREET JOURNAL. Vhodnost vybrané události jsem obhajoval shodným tématem se zkoumaným, účastí známých odpůrců katastrofických scénářů a mrhání peněz na pochybné projekty, Václava Klause a Bjørna Lomborga a na druhou stranu i účastí druhého tábora, zejména jednoho z nejznámějších podporovatelů teorie globálního oteplování a zastávce tzv. předběžných opatření, laureáta Nobelovy ceny míru, Al Gora.

Výsledkem tohoto výzkumu bylo zjištění, „že média nejsou v publikování informací o globálním oteplování objektivní. Více se objevují názory zastánců teorie, než jejich odpůrců. Více jsou uveřejňovány poplašné zprávy a katastrofické scénáře, méně pak jiný pohled na problém a alternativní možnosti řešení.“ [HASÍK 2009, s. 51] Rozhodl jsem se tedy znovu analyzovat uvedené články, ale se zaměřením na identifikaci využití strachu při komunikaci teorie globálního oteplování a zjistit do jaké míry uplatňují média emoce strachu v prezentování tematiky globálního oteplování.

V případě tohoto výzkumu jsou k dispozici dva různé metodické přístupy. Kvalitativní textová a obrazová analýza, též nazývaná jako hermeneutická a kvantitativní obsahová analýza. V tomto případě využiji hermeneutickou analýzu jako základní. Pokusím se v textu zjistit využití emoce strachu. Kvantitativní obsahovou analýzu následně použiji pro vyhodnocení vyznění zkoumaných článků a příspěvků.

6.2 Plánování a organizace

Po zhodnocení reálných možností výzkumu, jsem vybral omezený časový úsek z jednoho typu zdroje, viz výše. Jistě by bylo lepší, pro objektivnější výsledek výzkumu, zvolit delší úsek a více druhů celoplošných médií. Takovýto rozsah by ale vyžadoval nasazení většího počtu výzkumníků či pomocníků. K potřebám této práce je ale množství dostačující.

Konkrétní metodou sběru dat jsem tedy zvolil vyhledání relevantních odkazů na zvolené téma v novinových článcích. Heslo, které vybrané články měly obsahovat, bylo „globální oteplování“.

Vyhledávání jsem prováděl osobně v čítárně univerzitní knihovny, kde je jeden počítač s přístupem do databáze Anopress.

6.3 Přípravná a ověřovací fáze

V této fázi jsem ověřoval vhodnost vybraného typu a rozsahu výzkumu. Vybral jsem náhodně asi 10% z celkového množství 119 článků a provedl jednoduchou hermeneutickou analýzu, tedy hledal jsem známky využití emoce strachu. Současně jsem hledal některé společné znaky, které by mohly být vhodnými markanty pro kvantitativní obsahovou analýzu.

Identifikoval jsem známky využití emoce strachu a tím potvrdil vhodnost vybraného objektu výzkumu.

Způsob hodnocení článku, pro možnost hodnocení z hlediska kvantitativní obsahové analýzy, jsem zvolil podle toho, jak a v jakém rozsahu bylo v článku využito emoce strachu.

Známku „1“ dostal článek, který:

- při komunikaci teorie globálního oteplování nepoužil emoce strachu
- uváděl racionální pohled a vysvětlení
- upozorňoval na zneužití emoce strachu v komunikaci
- uváděl platné nebo silné argumenty bez použití manipulativních technik

Známku „-1“ dostal článek, který:

- při komunikaci teorie globálního oteplování použil emoce strachu
- uváděl nepodložené informace, které mohou vyvolat úzkost, strach nebo paniku
- obsahoval poplašné zprávy
- zesměšňoval nebo demonizoval odpůrce teorie o globálním oteplování či jejich sympatizanty
- obsahoval slabé nebo neplatné argumenty či logické klamy
- obsahoval jiné manipulativní techniky

Známku „0“ dostal článek, který:

- uváděl globální oteplování velmi okrajově a irelevantně
- zmiňoval globální oteplování neutrálně v souvislosti s jinými událostmi
- nebylo možné spolehlivě určit, jestli je emoce strach využita

6.4 Sběr dat

Sběr dat probíhal v knihovně UTB. Shromáždil jsem soubory vygenerovaných článků z databáze společnosti Anopress. Předběžně jsem každý článek zhodnotil, jestli se vztahuje ke zkoumanému tématu. V převážné většině se vztahovaly. V minimální míře byly odkazy irelevantní, převážně na píseň „Globální oteplování“, věnující se problematice homosexuality. Pak jsem článek pod pořadovým číslem uložil. Takto jsem postupoval až do ukončení sběru dat.

6.5 Vyhodnocení

Po shromáždění dat za zvolené období jsem provedl jejich vyhodnocení podle způsobu, stanoveném v přípravné a ověřovací fázi. Každý článek jsem nejprve přečetl,

provedl hermeneutickou analýzu a zhodnotil, jestli je využít motiv strachu. Pokud ano, inkriminovanou pasáž nebo její shrnutí jsem přiložil k hodnocení do tabulky s kódem titulu a vyznění. Dále jsem tyto údaje rozčleňoval podle jednotlivých titulů a konečně sumarizoval a vyhodnocoval.

6.6 Dílčí výsledky

Pro větší validitu jsem vypracoval zvlášť výsledky pro jednotlivé tituly. U každého je tabulka výsledků s inkriminovanými pasážemi,⁹ které jsou citacemi z jednotlivých článků. A grafy s podíly článků dle zvoleného hodnocení.

⁹ Všechny texty v tabulkách jsou citace z jednotlivých článků, které jsou přílohou této práce.

DENÍK - AHA

Bulvární deník Aha ve vybraném časovém období zveřejnil šest článků s tématem Globálního oteplování. Dva články zmiňovaly Globální oteplování pouze okrajově. Jeden článek neobsahoval žádné známky využití emoce strachu a zmiňoval oba názorové proudy. Tři články však obsahovaly jasné známky využití strachu. Byly to poplašné zprávy o brzkém vyhynutí tučňáků a také klaunů očkatých, známých z filmu „Hledá se Nemo“. Nebo že na naší planetě hrozí katastrofa v období 2035 až 2054.

Tento článek č. 71 s titulkem „Svět se do 45 let utopí!“ a podtitulkem „Vědci vyhlásili poplach! - Ledovce tají, řítí se katastrofa! - Moře pohltí i část Evropy včetně Berlína!“ je asi nejděsivější. Lze se v něm dočíst, že „6000 vědců ze 189 zemí, kteří o problému rokovali v Keni“ předpovídá do třiceti globální katastrofu. Evropu např. čeká tento osud: „Nový domov zde hledají stamiliony utečenců z Asie a Afriky. Ani Evropě se ale nevyhnou přírodní katastrofy. Část Německa (včetně Hamburku či Berlína) a skoro celé Nizozemí se ocitne pod mořskou hladinou. Na jihu jsou extrémní sucha, nedostatek vody. Nové pouště vznikají ve Španělsku a Portugalsku končí tam pěstování obilí, začíná hlad. V celé Evropě se šíří tropické nemoci. V Alpách mizí sníh, záplavy a požáry jsou na denním pořádku. Sílí tornáda. V Baltském moři chybí kyslík, vymírají ryby. To ničí rybolov a násobí hladomor.“¹⁰ Využití emoce strachu je více než zjevné.

Tabulka I Deník AHA

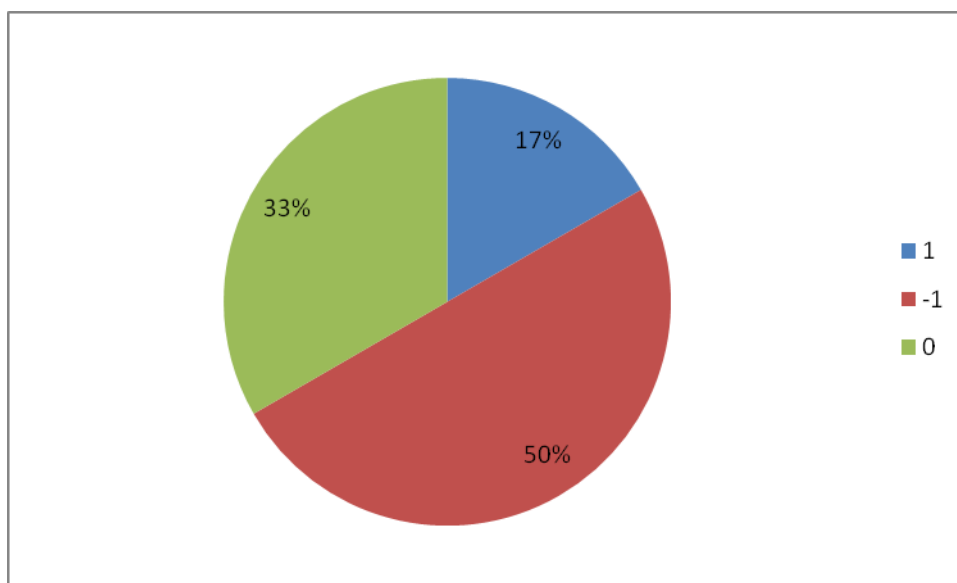
čís- lo	text	známka
39	„Tučňákům hrozí vyhynutí, a to už do konce tohoto století! Pokud bude globální oteplování pokračovat stejným tempem jako nyní, je prý jejich osud zpečetěn“	-1
52	„Nemo ve smrtelném nebezpečí! Klaun očkatý, kterého proslavil kreslený film Hledá se Nemo, je ohrožen!“	-1
57	“V důsledku globálního oteplování se tenčí vrstvu ledu. Lednímu medvědovi to znesnadňuje pohyb z ledových ker na břeh. Hodně medvědů pak zůstává na souši, kde se ovšem potrava hledá jen velmi špatně.“	0

¹⁰ Viz příloha 71

71	„Světoví vědci vyhlásili rudý stupeň poplachu. Někdy mezi roky 2035 až 2054, tedy za pouhých 26 až 45 let, hrozí podle jejich výpočtů naší planetě děsivá katastrofa“	-1
112	„O tom se dohadují i vědci. Někteří z toho opravdu viní globální oteplování a pro jiné je to cyklický koloběh počasí“	1
118	„Byl milý, přátelský. Když se na summitu řešilo globální oteplování, Barack Obama na mě významně pomrkal,“ řekl Klaus“	0

Tabulka II výsledky AHA

Deník	celkem	1	-1	0	výsledek
AHA	6	1	3	2	-2

Obrázek 1 Aha

Výsledné vyznění je negativní. Byly identifikovány zprávy s využitím emoce strachu a tvořily polovinu všech zpráv zmiňujících globální oteplování.

DENÍK - BLESK

Dalším bulvárním deníkem byl Blesk, který ve sledovaném období uveřejnil šest zpráv týkajících se sledovaného tématu. Polovina zpráv dostala známku „0“. Jeden článek informující o založení iniciativy odmítající paniku kolem globálního oteplování dostal známku „1“. Dva články dostaly známku „-1“.

Deník Blesk se obecně věnuje bulvárním zprávám a v tomto konkrétním období jich v souvislosti s globálním oteplováním nebylo mnoho. Zajímavý byl „názor čtenáře“, který zsměšňuje Václava Klause, jako odpůrce teorie globálního oteplování. „Náš pan prezident mi připomíná malé dítě, které zlobí a provokuje, aby na sebe upoutalo pozornost. Má pocit, že si ho nikdo nevšímá a nikoho nezajímá. Pan prezident svým názorem na globální oteplování, kdy hlásá opačný názor než většina světové veřejnosti, se také snaží upoutat na sebe pozornost a negativní reakce a ohlasy mu dělají viditelně radost.“¹¹

Tabulka III Deník Blesk

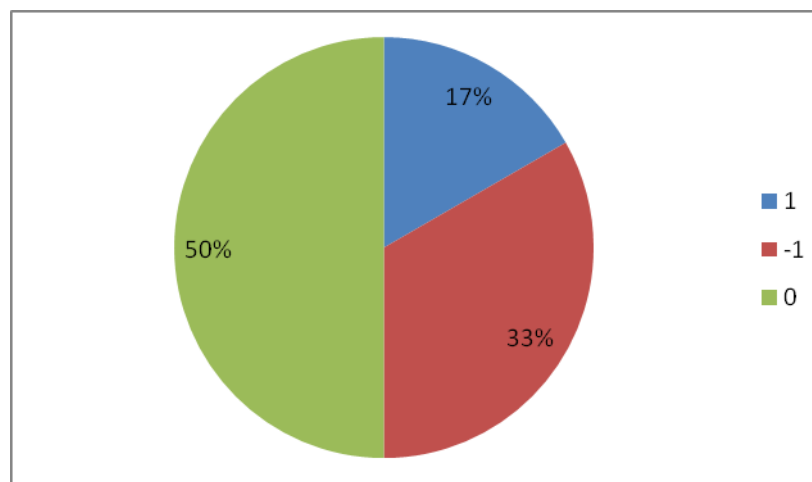
čís- lo	text	známka
15	"Albert II. se svou cestou snaží více upoutat na problémy týkající se globálního oteplování"	0
24	„S jistotou se předpokládalo, že Česko s euroskeptickým prezidentem Václavem Klausem, který popírá globální oteplování, unii rozdělí," napsal list v komentáři nazvaném Česká entropie	0
66	„Globální oteplování postupuje daleko rychleji, než vědci předpokládali, varuje přední americký klimatolog Chris Field. Mohou za to prý emise skleníkových plynů, které vypouštějí rozvíjející se země jako je Čína a Indie.“	0
95	"Prezident Václav Klaus zakládá sdružení The Prague Network. Má spojit lidi odmítající paniku kolem globálního oteplování"	1
98	„Pan prezident svým názorem na globální oteplování, kdy hlásá opačný názor než většina světové veřejnosti, se také snaží upoutat na sebe pozornost a negativní reakce a ohlasy mu dělají viditelně radost.“	-1

¹¹ Viz příloha 98

114	"Ledový most, který podle vědců drží na místě rozlehlý ledový Wilkinsův šelf v západní Antarktidě, v sobotu popraskal a mohl by tak zvěstovat větší zhroucení ledu kvůli globálnímu oteplování"	-1
-----	---	----

Tabulka IV výsledky Blesk

Deník	celkem	1	-1	0	výsledek
Blesk	6	1	2	3	-1

Obrázek 2 Blesk

Polovina z posuzovaných článků se globálnímu oteplování věnovala velmi okrajově. Ve dvou člancích byla použita emoce strachu. Celkové vyznění je mírně negativní.

DENÍK - HALO NOVINY

Deník Halo noviny je ve svých zprávách jasně levicově orientovaný, což někdy vyvolává rozpory k otázce globálního oteplování a navrhovanými řešeními na jeho eliminaci. Duální opozita jsou identifikovatelná v osobě „nenáviděného“ pravicového politika Václava Klause a nechutí ke zvyšování cen energií v důsledku snižování emisí. Dalo by se to shrnout jako: „Nechceme Klause, který nám svými názory na neexistenci globálního oteplování dělá ostudu, ale také nechceme žádné zdražování pro obyčejné lidi.“ Jinak ve svých článcích používá prostředky připomínající dobu „vlády jedné strany“. Vyznění článků naznačovaly už titulky jako „Klaus stále popírá realitu“¹² nebo „Prezident popleta“¹³

Zajímavou ukázkou je článek č. 84, který, přestože využívá manipulativní techniky, uvádí argumenty všech stran a dává čtenáři možnost vytvořit si vlastní názor. „Propagátor rozsáhlých akcí proti šíření globálního oteplování, bývalý americký viceprezident Albert Gore, pravdivě zopakoval ve čtvrtek na konferenci v kalifornské Santa Barbaře, že klimatická změna vytváří planetární stav nouze. Odmítl proto diskutovat o jiných přístupech. S českým prezidentem - účelovým fanatickým odpůrcem Goreových ekologických aktivit - Václavem Klausem, s nímž měl původně americký politik debatovat, se na fóru minul. Nejde přece o teorie a dohady, odpověděl Gore dánskému profesoru Bjørnu Lomborgovi, který zastává názor, že spíše než na boj se škodlivými emisemi by měl svět vynakládat peníze na odstranění chudoby, zlepšení zdravotní péče nebo vzdělání. Podle Gorea, který za své ekologické snahy získal Nobelovu cenu míru, si vědci otázku nezbytnosti zásahu proti oteplování planety už dávno zodpověděli. Podobně jako Lomborg se proti Goreovým názorům staví i Václav Klaus (ten ovšem z pravicových pozic), který označuje aktivisty proti globálnímu oteplování za ekologické panikáře, jejichž regulace by omezily svobodu člověka a rozvoj lidstva. Několikrát v minulosti vyzval Gorea k otevřené diskusi, k níž se ale zatím nikdy nesešli. Nejblíže k ní měli na nynější konferenci ECO:nomics v Santa Barbaře pořádané deníkem The Wall Street Journal, kde se měli sejít na jednom diskusním pódiu. Goreovo vystoupení ale bylo na poslední chvíli v programu posunuto. Z luxusního lázeňského střediska Bacara na pobřeží Tichého oceánu odjel bývalý vice-

¹² Viz příloha 44

¹³ Viz příloha 97

prezident hodinu před tím, než na místo dorazil český prezident (ovšem rozhodně ne proto, že by se Klause bál).¹⁴ Článek dostal známku „1“

Tabulka V Halo noviny

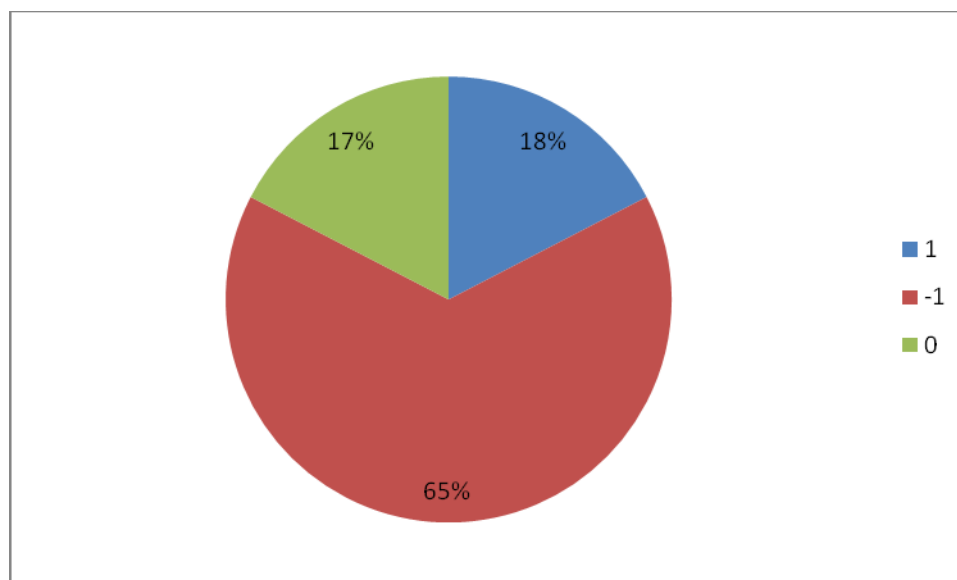
čís- lo	text	známka
6	"Množství metanu v této oblasti je tak veliké, že kdyby se uvolnil, mohl by dramaticky zvýšit globální oteplování, řekl Semiletov. »To by mělo lidi varovat, « dodal"	-1
11	„Dalšími tématy předsednictví však chtě nechtě budou zemědělská politika, globální oteplování, revize unijního rozpočtu“	0
13	„Summit EU- Latinská Amerika jednal v Limě zejména o boji s chudobou a o globálním oteplování.“	-1
14	„Snahy zmírňovat globální oteplování bojem proti emisím CO2 jsou zbytečné. Co je důležitější - lidé prokázali, že jsou s to se dostatečně přizpůsobit postupně se měnícímu klimatu," dodal zaslepený antiekolog Klaus“	1
21	"Pozůstali si budou muset povinně zakoupit část emisní povolenky pro vypouštění skleníkového plynu“	-1
22	"Zmínil se také o globálním oteplování a americké závislosti na zahraniční ropě"	0
43	" uvedl jako odpověď na názory prezidenta Václava Klause, že žádné globální oteplování neexistuje. Klausovy postoje dle něho neslouží renomé ČR, neboť se ukazuje, že ČR chybí strategická koncepce zahraniční a bezpečnostní politiky."	0
44	"Ekologický militantismus a alarmismus ohledně oteplování ovzduší jsou výzvou naší svobodě, citovala agentura Klause."	1
60	„Vědci tvrdí, že Austrálie se kvůli globálnímu oteplování musí připravit na daleko extrémnější projevy počasí.“	-1
63	Příčiny je také možno spatřovat v globálním oteplování a s tím spojeným šířením nových alergenů ve venkovním prostředí	-1
70	"NATO potřebuje novou strategickou koncepci, která zohlední nové hrozby, jež představují globální oteplování, dodávky energií a kybernetičtí zločinci."	-1
77	"Evropa chce dál bojovat za lepší klima"	-1

¹⁴ Viz příloha 84

82	„Mezivládní panel pro změny klimatu (IPCC) varoval, že kvůli vypouštění skleníkových plynů do atmosféry, jež se uvolňují zejména při spalování fosilních paliv, v budoucnu přibude jevů, jako jsou extrémní vedra, sucha a vzestup hladiny světových moří“	-1
84	"Podobně jako Lomborg se proti Goreovým názorům staví i Václav Klaus (ten ovšem z pravicových pozic), který označuje aktivisty proti globálnímu oteplování za ekologické panikáře, jejichž regulace by omezily svobodu člověka a rozvoj lidstva"	1
88	„Náboženské sektě zbožšťovatelů volného trhu zkrátka začíná docházet dech“	-1
90	"Poukazuje na to včera v redakčním komentáři britský list The Guardian, který Klause kvůli jeho výroky o globálním oteplování a hospodářské krizi označil za amatéra a populistu"	-1
91	"Je otázkou, zda globální oteplování probíhá - poslední data tomu nenasvědčují, pokud probíhá, tak zda je zapříčiněno člověkem, a pokud je zapříčiněno člověkem, tak zda je omezování emisí CO2 tou správnou odpovědí na tuto událost"	1
96	"na svém anti ekologickém turné po USA vrásky na čele nedělal. Jeho život už globální oteplování nepoznamená. Ale co takhle myslet na příští generace?! "	-1
97	"Odpůrci klimatické změny jsou směšni a připomínají lidi, kteří tvrdili, že Země je placatá. V Londýně to minulý týden řekl britský ekonom a autor vládní zprávy o globálním oteplování Nicholas Stern"	-1
106	"Nová sociální politika demokratických sil musí být schopna vytvářet podmínky pro obnovu a tvorbu principů politického směru a také musí dokázat správně pojmenovat hrozbu globálního oteplování."	-1
107	"Obama ale ve volební kampani oznámil, že USA jsou připraveny vést mezinárodní boj proti globálnímu oteplování, zapojí-li se i Čína a Indie."	-1
109	"Francouzského ekologického aktivistu zadržela londýnská policie jen za rozvinutí transparentu odsuzujícího pasivitu při řešení globálního oteplování"	0
115	"Ledový most, který podle vědců pravděpodobně drží na místě rozlehlý ledový šelf v západní Antarktidě, v sobotu popraskal a mohl by tak zvěstovat větší zhroucení ledu v důsledku globálního oteplování"	-1

Tabulka VI výsledky Halo noviny

Deník	celkem	1	-1	0	výsledek
Halo noviny	23	4	15	4	-11

Obrázek 3 Halo noviny

Nutno přiznat, že z dvaceti tří hodnocených článků dostali čtyři známku „1“. Např. článek č. 14 obšírně uváděl názory obou stran. Tím si zasloužil své hodnocení i přes množství invektiv vůči odpůrcům a titulek „PES napadl Klause“. ¹⁵ Další tři kladně ohodnocené články byly v podobném duchu a svou známku si zasloužili hlavně díky uveřejnění názoru protistran. ¹⁶ Patnáct článků dostalo známku „-1“, čtyři články známku „0“

Celkové hodnocení je se známku „-11“ silně negativní a ukazuje na časté využívání manipulativních technik.

¹⁵ Viz příloha 14

¹⁶ Přestože si myslím, že je spíše „kouzlo nechtěného“

DENÍK - HOSPODÁŘSKÉ NOVINY

Deník Hospodářské noviny uveřejnil ve sledovaném období třicet šest článků souvisejících s tématem. Většina zpráv byla podávána objektivně či neutrálně. V záporně hodnocených zprávách byly většinou prezentovány názory politiků, zastánců teorie globálního oteplování, kteří vyzývali k boji proti oteplování nebo bez názorů protistrany zprávy o ohrožení v důsledku globálního oteplování. Kladnou známku naopak dostaly články, které upozorňovaly na alarmismus a vyvolávání paniky.

Např. v rozhovoru s tehdejším ministrem Martinem Římanem: „My si samozřejmě velmi pevně a přesvědčivě myslíme, že globální oteplování je pitomost. Ale přijet do Bruselu na jakoukoli radu, kde je téma, jak chránit klima s tím, že je to totální hloupost, tak to je asi stejné, jako kdybyste před inkvizičním stolcem před 250 lety řekli, že čarodějnice nejsou.“¹⁷ Nebo v rozhovoru s ministrem financí Miroslavem Kalouskem: „Obávám se, že tady se často nehasí následky krize, ale přispívá se na restrukturalizaci těchto firem, která by beztak musela nastat. Proto tyhle věci nepodporuji. Stejně tak bychom se neměli tvářit, že třeba podporou "sešrotování" starších vozidel bojujeme s jejich vlivem na globální oteplování - ve skutečnosti jde jen o pomoc tomuto průmyslu v krizi. A také v článku „Hodina pro zemi byla úspěchem“, kde citoval zástupce ekologů: „Svět řekl ano akci za záchranu klimatu, teď musejí následovat vlády,“ zdůraznil ve svém prohlášení Světový fond na ochranu přírody den poté, co se do Hodiny pro Zemi zapojili obyvatelé téměř 4000 měst v 88 zemích. Kromě nich ale na hodinu zhasla světla také přes 370 významných monumentů od pařížské Eiffelovy věže přes pyramidy v egyptské Gíze, římské Koloseum až po newyorský mrakodrap Empire State Building“, ale také zaznamenal existenci Bjorna Lomborga a jeho reakci: „Akce Hodina pro Zemi má ale i odpůrce, kteří ji odsuzují jako zbytečný krok. Například dánský vědec Bjorn Lomborg, tvrdí, že svíčky, jimiž účastníci akce danou hodinu svítí, vyprodukují nejméně tolik množství skleníkového plynu jako elektrárny vyrábějící hodinu proud pro žárovky.“¹⁸

¹⁷ Viz příloha 53

¹⁸ Viz příloha 103

Tabulka VII Hospodářské noviny

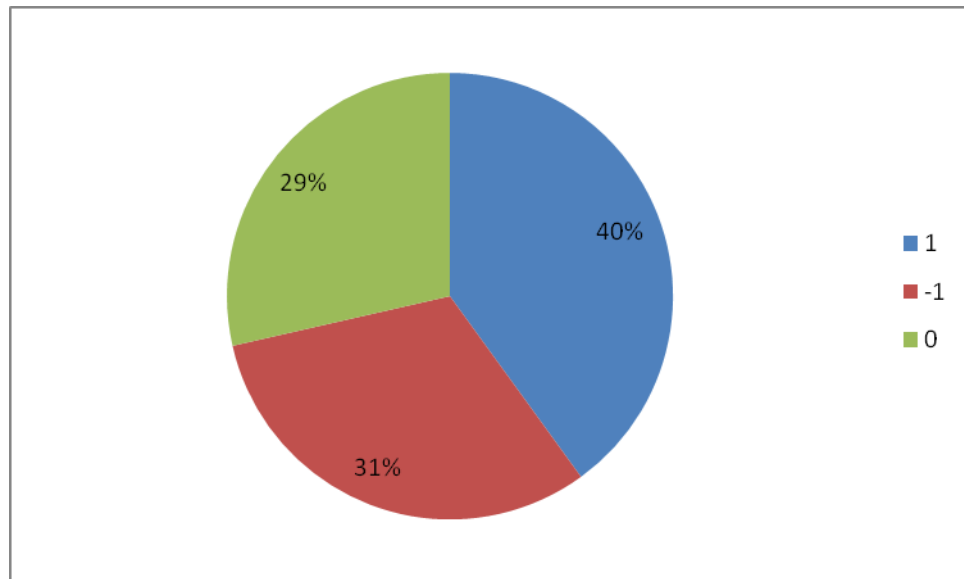
čís- lo	text	známka
2	"Mluvíme-li o globálním oteplování, vím, že se Země oteplila o 0,74 setiny jednoho jediného stupně Celsia, já tedy nepanikařím s globálním oteplováním"	1
5	"názory Václava Klause na globální oteplování nejsou u nás zas až tak neobvyklé. A že mimo jiné pozvedává hlasy těch, kdo se nechali tak trochu ukřičet. "	1
7	"Utišit stále sílící hlasy, které poukazují na to, jak moc letecká doprava ovlivňuje globální oteplování, by chtěli také Američané"	0
12	"Tím však boj proti globálnímu oteplování nekončí, zájemci o luxusní evropskou limuzínu se konečně dočkají i hybridních verzí."	0
20	"Klaus, coby vymítač pověr o klimatických změnách, v ní chce odpovědět na otázku, zda environmentalismus pro lidstvo nepředstavuje větší ohrožení než globální oteplování."	1
25	"Obama se výrazně liší od svého předchůdce: ochrana klimatu a boj proti globálnímu oteplování"	-1
31	"V programu nebudou již tradičně chybět filmy věnované aktuálním společenským problémům, včetně finanční a energetické krize či globálního oteplování. "	0
32	"Spojené státy jsou připraveny vést mezinárodní boj proti globálnímu oteplování"	-1
33	"Obama do Čech asi nedorazí. I kvůli klimatoskeptikovi"	-1
34	"Za poslední tři roky, před příchodem krize, kdy se ale benzin vyšplhal k rekordním cenám, vylétl zájem o "zelená" témata vzhůru. Nyní, v době krize a s benzinem na polovině loňské ceny, se podle čerstvého průzkumu PEW Research Center umístilo globální oteplování na samém dně tabulky 20 témat, která Američany trápí. "	1
36	„Bohaté země musejí přispět chudým na boj se změnou klimatu“	-1
37	"Jednat bude také o ekonomickém růstu, na své si pak určitě přijde na schůzce "Rébus globálního oteplování".	0
41	"NATO bude muset být vojensky přítomno v oblasti Arktidy, pokud globální oteplování povede v této části planety ke zprůchodnění mořských cest a velmoci vznesou nárok na bohaté zásoby energetických surovin"	-1
42	"Od českého prezidenta nikdo dementi nečeká: už se asi ví, že jeho názory jsou jen jeho."	-1

45	"Český prezident Václav Klaus na sobotním Světovém ekonomickém fóru v Davosu znovu prohlásil, že oteplování ovzduší neexistuje, a kritizoval ty, kdo chtějí s tímto jevem bojovat, jako třeba bývalý americký viceprezident Al Gore. Napsala to agentura AFP"	1
46	"Stejně tak bychom se neměli tvářit, že třeba podporou "sešrotování" starších vozidel bojujeme s jejich vlivem na globální oteplování - ve skutečnosti jde jen o pomoc tomuto průmyslu v krizi. "	1
47	"Pro unii je postoj nové administrativy ke globálnímu oteplování prioritním tématem a český náměstek jedná s Obamovými lidmi po čerstvém prezidentově vyhlášení, že se USA chtějí postavit do čela boje s klimatickými změnami. "	0
53	"My si samozřejmě velmi pevně a přesvědčivě myslíme, že globální oteplování je pitomost. Ale přijet do Bruselu na jakoukoli radu, kde je téma, jak chránit klima s tím, že je to totální hloupost, tak to je asi stejné, jako kdybyste před inkvizičním stolcem před 250 lety řekli, že čarodějnice nejsou."	1
58	"Mnozí australští vědci tvrdí, že ničivým požárům napomohlo globální oteplování. Vytvořilo ke katastrofě podmínky. Apelují proto na vládu, aby přijala opatření proti klimatickým změnám. Především limity pro emise skleníkových plynů. V opačném případě se musí země připravit na ještě extrémnější změny počasí. "Očekáváme, že zvyšování emisí bude pokračovat, to povede k oteplování, v případě jižní Austrálie i vysychání," míní klimatolog Kevin Hennessy. "Zvýší se nebezpečí požárů."	-1
67	"Je-li účelem omezení oxidu uhlíku, tak to dělejme s maximálním efektem a minimálními náklady. Jenomže my to děláme přesně opačně. Vymýšlíme systémy emisních povolenek a aukcí, což je jednak nesmysl, jednak to dává prostor pro korupci."	1
68	"Pak ale bohové, snad spřízněnci odpůrců teorie globálního oteplování, seslali záplavy sněhu. "	0
72	"Při těžbě plynu a jeho přepravě na tisícikilometrové vzdálenosti dochází k provozním únikům a ty významně podporují globální oteplování. Hlavní složkou zemního plynu je metan, což je zhruba dvacetkrát agresivnější skleníkový plyn než obávaný CO2"	-1
73	"Náš pan prezident v Davosu pro změnu zase znovu a opět neuznal globální oteplování - a to neříkám ironicky, neboť jako vystudovaný fyzik vím, že interpretace krátkých časových řad může být nejednoznačná"	1
76	"Mise "lovce emisí" skončila v moři"	0
78	"Součástí návštěvy by měla být i státní večeře na Pražském hradě s prezidentem Václavem Klausem, který se s Obamou neshodne především v otázkách globálního oteplování."	1

85	"V otázce globálního oteplování je americké mínění jasně polarizované. Jsou to dvě Ameriky, rozdělené podle ideologických linií,"	1
89	"A například mé názory na globální oteplování mají velmi blízko k postoji vlády, s výjimkou malé frakce Strany zelených," vysvětlil český prezident."	1
93	"Tématem činnosti "Pražského svazku" nebude souboj s globálním oteplováním, ale s "alarmismem" kolem globálního oteplování, řekl včera Klaus"	1
99	"Podle ministra by měl český prezident nosit tričko s logem Lukoilu, vzhledem k tomu, že tato firma, jak uvedl Bursík, sponzorovala překlad Klausovy knihy Modrá, nikoli zelená planeta. "	-1
100	"V době celosvětového nedostatku potravin, finančních otřesů i globálního oteplování je Afrika místem, které nadmíru trpí," prohlásil Benedikt XVI. Obyvatele kontinentu sužuje chudoba, hlad a nemoci. "Lidé proto hledají útěchu a klid, které jim nabízí církev."	-1
103	„Akce Hodina pro Zemi má ale i odpůrce, kteří ji odsuzují jako zbytečný krok. Například dánský vědec Bjorn Lomborg, tvrdí, že svíčky, jimiž účastníci akce danou hodinu svítí, vyprodukují nejméně tolik množství skleníkového plynu jako elektrárny vyrábějící hodinu proud pro žárovky.“	1
104	"Obama svolává schůzku o klimatu"	0
105	„Část lidí protestovala proti kapitalismu, část proti globálnímu oteplování, další proti chudobě či nezodpovědným finančníkům a někteří přišli před americké sídlo na Trafalgarském náměstí protestovat proti válce“	0
108	„Výběr témat protestů byl včera opravdu široký: část aktivistů protestovala proti válce, další proti chudobě, globálnímu oteplování, finanční krizi kapitalismu, Číně či globalizaci“	0
113	"Musíme změnit způsob užívání energie, abychom ochránili planetu," řekl Obama"	-1

Tabulka VIII výsledky Hospodářské noviny

Deník	celkem	1	-1	0	výsledek
Hospodářské noviny	35	14	11	10	3

Obrázek 4 Hospodářské noviny

Čtrnáct článků dostalo známku „1“, jedenáct článků známku „-1“ a deset článků známku „0“. Celkové vyznění je kladné a musím konstatovat, že většina zpráv uveřejňovala názory protistran a nevyužívala manipulativní metody.

DENÍK - MF DNES

V deníku Mladá fronta Dnes bylo nalezeno největší množství článků vztahujících se ke zvolenému tématu. Zprávy, které využívaly emoce strachu, byly obdobné jako v bulvárních titulech. Např. v článku s titulkem „Kde budou nové Atlantidy“ se píše: „Svět se rozloučil s obdobím takzvané studené války a bude čelit možná horší krizi - válce teplé," prohlásil Afelee Pita, velvyslanec Tuvalu u OSN. I obyvatelům Tuvalu tikají hodinky globálního oteplování proklatě rychle... delty Oteplování Země navíc dává energii silnějším bouřím. Ty mohou zdevastovat rozsáhlá území. Statisíce obětí při tsunami v roce 2004 by mohly být překonány. Vzhledem k tomu, že velká část lidstva je natěsnána u pobřeží (platí to například pro obyvatele Kalkaty, Londýna, Šanghaje či Washingtonu), jsou v ohrožení miliony lidí. I velká část New Yorku je méně než pět metrů nad hladinou moře. Hurikán střední intenzity by zaplavil třetinu Manhattanu.¹⁹ Nebo ohrožení tučňáků: „Tučňákům roztává led Antarktidy pod nohama. Podle odhadu amerických vědců tání přivede tučňáky císařské až na pokraj vyhynutí. Největší druh tučňáků, jejichž putování k ledovým hnízdištím Antarktidy prodal široké veřejnosti v oscarovém snímku i Hollywood, nečeká podle studie Hala Caswella a Stephanie Jenouvrierové nic dobrého. K roku 2100 má jejich počet poklesnout nejméně o sedmaosmdesát procent. Američané podrobili zkoumání populaci těchto oblíbených nelétavců ve francouzském sektoru ledového kontinentu, kde už nyní přes metr vysokí ptáci houfně ubývají. Za viníka mají globální oteplování, jež narušuje životní podmínky, na které jsou tučňáci zvyklí.“²⁰

Takovým zajímavým příkladem je článek s názvem „Zkontrolujte stromy“, ve kterém je globální oteplování spojováno s tragickou smrtí dvou dětí, zasažených padajícím stromem. „Stromy jsou také křehčí než dřív. V souvislosti s globálním oteplováním se zvyšuje množství oxidu uhličitého ve vzduchu a stromům roste rychleji dřevní hmota. Není pak tak kvalitní jako za ideálních podmínek,“ vysvětlila Chalupská.²¹

¹⁹ Viz příloha 28

²⁰ Viz příloha 35

²¹ Viz příloha 64

Zprávy, které emoce strachu nevyužívají, nabízí jednak názory více stran nebo nepotvrzují názory jen jedné strany. „Mění se klima? Nad globálním oteplováním se zamýšlí Jiří Hanzlíček, bývalý poradce ministerstva průmyslu a obchodu. Je možné, že globální klima ovlivňuje tolik "přirozených" faktorů, že veškeré lidské vlivy jsou nevýznamné, píše například“²²

Tabulka 9 MF Dnes

čís- lo	text	známka
1	"zima se nepoddává globálnímu oteplování bez boje“	0
3	"Koloběh přírody je naštěstí jedna velká jistota, která nás každý rok čeká. Ovšem dokud se opravdu neprojeví globální oteplování."	-1
4	"Zimy jsou kvůli globálnímu oteplování v posledních letech čím dál kratší"	0
8	"Je možné, že globální klima ovlivňuje tolik "přirozených" faktorů, že veškeré lidské vlivy jsou nevýznamné"	1
9	"očekává, že bude uzavřena dohoda o globálním oteplování a změně klimatu"	0
16	"Jim Carrey hodlá vážně promlouvat v dokumentu o globálním oteplování ohrožujícím oceány. "	-1
17	"Starostové obcí u jezera si gratulují, že nepodlehli strachu z globálního oteplování a řídili se selským rozumem"	1
18	"Rožnovský dokáže odpovědět i na záludné otázky kolem globálního oteplování, "	0
19	"Ne že by ho zajímala Gaza, ale bude mluvit o globálním oteplování v Abú Dhabí na konferenci sponzorované švýcarskou bankou."	0
23	"To je podle nich jasným důkazem globálního oteplování, protože medvěd hnědý se dříve na pólu nevyskytoval. "	0
26	"velký displej ve tvaru republiky, v němž běhají prezidentovy výroky týkající se například globálního oteplování"	0
27	"Boj proti globálnímu oteplování Bush považuje globální oteplování za skutečný problém, ale zpochybňuje, že za něj může jen lidská činnost"	0

²² Viz příloha 8

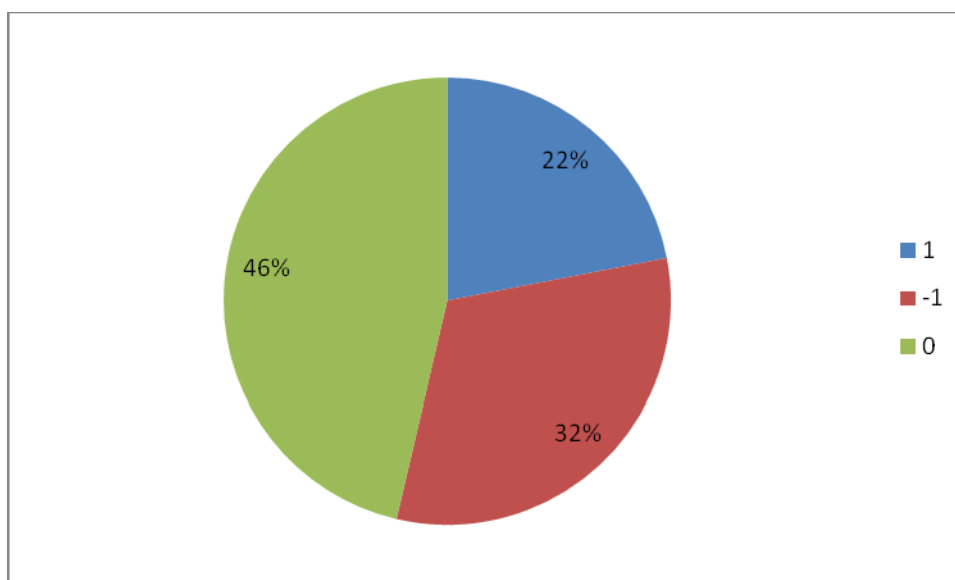
28	"Svět se rozloučil s obdobím takzvané studené války a bude čelit možná horší krizi - válce teplé," prohlásil Afelee Pita, velvyslanec Tuvalu u OSN. I obyvatelům Tuvalu tikají hodinky globálního oteplování proklatě rychle"	-1
29	"Posun ročních období v posledních padesáti letech se kryje s růstem globální teploty. Dá se předpokládat, že i na ně má vliv znečištění způsobené člověkem," říká Peter Huybers z Harvardu.	0
30	"Obchodní války ochromující mezinárodní spolupráci v řešení naléhavých problémů, jako je energetická nejistota a globální oteplování. Může růst nacionalismus"	0
35	"Tučňákům roztává led Antarktidy pod nohama. Podle odhadu amerických vědců tání přivede tučňáky císařské, až na pokraj vyhynutí Za viníka mají globální oteplování, jež narušuje životní podmínky, na které jsou tučňáci zvyklí"	-1
38	"Republikánům se nelíbí ani miliarda plánovaná na sčítání obyvatelstva nebo částka na studii o globálním oteplování. "	0
48	"Český prezident Václav Klaus se v březnu v USA zúčastní mezinárodní konference o globálním oteplování."	1
50	"Na obnovitelnou energii bychom měli nahlížet jako na způsob, jak zajistit bezpečnost energetických dodávek, ne jako na hračku nebo nástroj proti globálnímu oteplování."	1
51	"Jde jim přece o to neodradit voliče, vždyť je budou potřebovat. A tak raději zrušíme regulace ve zdravotnictví, odložíme reformy a počkáme, jak to dopadne. Pak to svedeme na globální oteplování nebo na ruskou spekulaci s cenou plynu"	1
54	„v roce 2007, kdy byla "sychravá zima a hodně se mluvilo o globálním oteplování"	0
55	"Umělé zasněžování je drahé a je možné jen v lepších zimách. A pokud se pan prezident mýlí a globální oteplování existuje, takových zim bude čím dál méně"	-1
61	"Viníci jsou jmenováni různí - především extrémní vedra vyvolaná globálním oteplováním, ale také žháři. Nejspíš bude platit všechno dohromady"	-1
64	"Stromy jsou také křehčí než dřív. "V souvislosti s globálním oteplováním se zvyšuje množství oxidu uhličitého ve vzduchu a stromům roste rychleji dřevní hmota. Není pak tak kvalitní jako za ideálních podmínek,"	-1
65	"Tvrdohlavý odpůrce lidského vlivu na globální oteplování či stále většího začleňování Česka do chapadel Evropské unie evidentně nerad podléhá tlaku okolí a veřejnému mínění. Připusťme, že v některých svých odvážných tezích může mít pravdu"	1

69	"besedy na téma globální oteplování klimatu, zásoby ropy a biopaliva či udržitelnost způsobu života lidí. "	0
74	"...že pokud globální oteplování a tání ledu povedou ke snadnějšímu přístupu k ložiskům ropy a zemního plynu, Aliance zváží vojenskou přítomnost v Arktidě"	-1
75	"Zvyšující se koncentrace oxidu uhličitého podle názoru drtivé většiny vědců přispívá k postupnému oteplování povrchu planety. Jak přesně se to děje, je však předmětem často vášnivých diskusí."	0
79	"A tak i ministr Bursík nedávno vyrazil se svými spoluvěrci zařikávat globální oteplování do Antarktidy"	0
80	„Po jedenáctém září nás děsil bílý prášek zvaný antrax. Žádný u nás nebyl, jen občas rozsypaná sůl či mouka. Teď nás straší takzvané globální oteplování. Až se ochladí, budeme se třást - a to i doslova - před globálním ochlazováním.“	1
81	"Situace by pro ně mohla být těžká, ale drtivá většina tamních druhů již během své existence úbytek nebo zvětšování ledovcových polí zažila a dokázala se mu přizpůsobit. Horší je, že by ke klimatickým změnám mohlo docházet na celé Zemi"	0
83	"v éře neodpovědného zmatení a vystrašení lidí imaginárními hrozbami globálního oteplování, ptačích chřipek, nemocí šílených krav, tajuplného konce tisíciletí, ozonových děr, kyselých dešťů atd. "	1
87	"na konferenci o globálním oteplování"	0
92	"český prezident Václav Klaus je v tomto směru "naprosto popletený".	-1
101	„katarální horečku, onemocnění, které se, možná vlivem globálního oteplování, dostalo v posledních letech z Afriky do Evropy“	-1
102	"Martin Bursík vzkázal prezidentovi Václavu Klausovi, odpůrci globálního oteplování, aby si pořídil triko s nápisem ruské ropné firmy Lukoil, která mu sponzorovala vydání jedné z jeho knih"	0
110	"Potenciální ohniska bojů s sebou může podle experta, který pracuje v oddělení, jež se zabývá potenciálními válkami, přinést i globální oteplování. To způsobí odhalení nových ložisek nerostných surovin, a tedy nové územní spory"	-1
111	"Doba od 20.30 do 21.30 místního času byla před týdnem vyhrazena Hodině pro Zemi. Během ní šlo o to, aby lidstvo vypnulo proud, přispělo tak ke snížení spotřeby energie a zároveň dalo najevo, že globální oteplování považuje za vážnou hrozbu."	-1
116	"S nimi vede Klaus své oblíbené debaty o směřování české pravice, postdemokracii, byrokratickém Bruselu či nesmyslném boji s globálním oteplováním"	0
117	"Změny a různé anomálie existovaly vždycky. Jestli je to nějaký trend, to se nyní nedá dokázat. K tomu je potřeba dlouhodobé sledování a pozorování"	1

	vání"	
119	(Havel)"V cizině nikomu z nás nedělá ostudu. Na rozdíl od svého nástupce Václava Klause nejezdil a nejezdí do zahraničí prezentovat vlastní extrémní názory typu, že globální oteplování je jen fáma šílených pavědců a prazvláštních bytostí nazývajících se ekology a klimatology."	-1

Tabulka X výsledky MF Dnes

Deník	celkem	1	-1	0	výsledek
MF Dnes	41	9	13	19	-4

Obrázek 5 MF Dnes

Deník MF Dnes ve sledovaném období uveřejnil čtyřicet jedna článků ke sledovanému tématu. Největší část z těchto článků, celkem devatenáct, bylo ohodnoceno známkou „0“, tedy téma globálního oteplování bylo použito jako vedlejší téma nebo bylo zmíněno pouze okrajově. Devět článků dostalo známku „1“ a třináct článků známku „-1“ U deníku

MF Dnes, přestože sami sebe označují jako „největší seriózní noviny v ČR“²³ je oproti Hospodářským novinám vidět značný posun směrem k bulváru. Celkové hodnocení je tedy negativní.

²³ <http://zpravy.idnes.cz/mfdnes.asp> 1/4/11

METRO

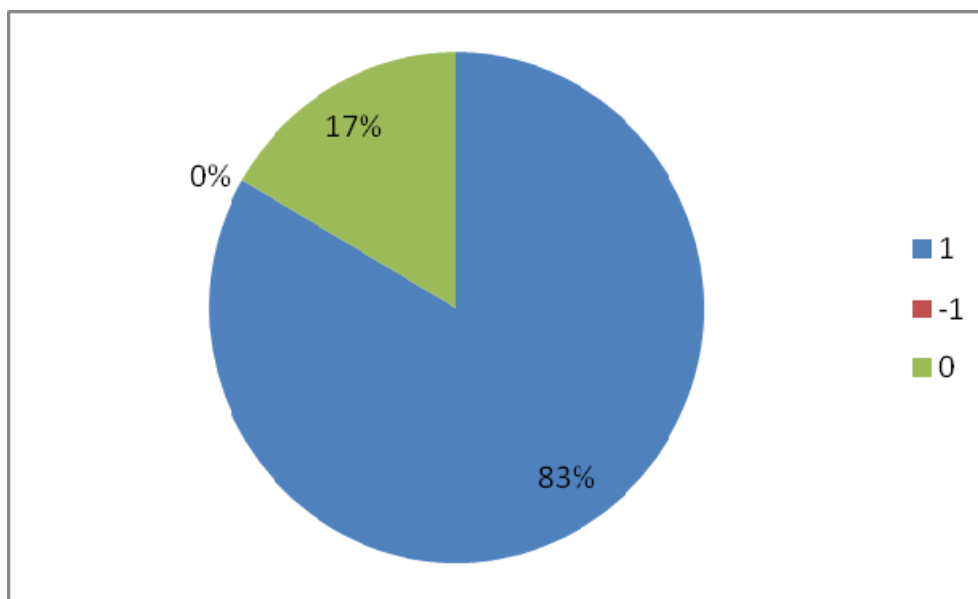
Deník Metro je zástupce bezplatného tisku. Jeho provoz je hrazen pouze z příjmu za reklamu. Je tedy opravdu zvláštní, že z analyzovaných článků žádný nevyužívá emoce strachu. Ze sedmi analyzovaných článků se jich pět vztahovalo k tématu a všech pět obdrželo známku „1“. Deník Metro se tedy stává vítězem objektivity a důkazem, že zpravodajství lze vytvářet bez využití emoce strachu.

Tabulka XI Metro

čís- lo	text	známka
10	"Drsné přírodní podmínky, které lidem v minulých stoletích komplikovaly zimní přežívání, začínají být v době globálního oteplování vyhledávaným turistickým artiklem"	1
40	"Je možné, že nechat odpad zpracovat ve spalovně vzdálené pouhých pět mil má ve skutečnosti menší dopad na globální oteplování než recyklovat jej tři tisíce mil daleko," uvedl Peter Jones.	1
49	"Český prezident Václav Klaus se začátkem března zúčastní v kalifornské Santa Barbaře konference týkající vlivu globálního oteplování na životní prostředí. Na konferenci vystoupí i Al Gore"	0
59	"Psychiatr Robert Salo, který chlapce léčil, se již od té doby setkal s dalšími pacienty trpícími psychózou či stavy úzkosti v souvislosti s klimatickými změnami i s dětmi, jež trápí noční můry o přírodních neštěstích vyvolaných globálním oteplením"	1
62	"Navíc Klaus pokračoval v popírání globálního oteplování a světu sděloval i další kontroverzní názory, které výtvarník David Černý zasadil na své plastice Entropa do zlatého rámu"	0
86	„Lékem na klimatickou změnu nemohou být podle Klause zásahy vlád. "Je bláznivé řídit hospodářství ze shora," prohlásil na klimatické konferenci v Kalifornii“	1
94	„Pražský svazek: tak se bude jmenovat nové mezinárodní sdružení odborníků a institutů kritických k panice kolem globálního oteplování. V čele kritiků stojí Václav Klaus, který sdělil, že první kroky ke vzniku podnikl před pár dny v New Yorku.“	1

Tabulka 12 výsledky Metro

Deník	celkem	1	-1	0	výsledek
MF Dnes	7	6	0	1	6

Obrázek 6 Metro

Výsledný graf výsledků deníku Metro ukazuje, že ve článcích nebyla použita emoce strachu. Např. i ve zprávě č. 59 „Klimatické změny prý škodí duševní pohodě“, je uveden i vysvětlující odborný názor: „Na psychiatrické oddělení královské dětské nemocnice v australském Melbourne přijali loni úzkostného, depresivního sedmnáctiletého mladíka. Odmítal pít vodu. Chlapec, vyděšený rozsáhlými vlnami sucha, byl přesvědčen, že když se napije, miliony lidí zemřou. Australští lékaři ho označili za první známý případ pacienta s "falešnými představami spojenými se změnami klimatu". Psychiatr Robert Salo, který chlapce léčil, se již od té doby setkal s dalšími pacienty trpícími psychózou či stavy úzkosti v souvislosti s klimatickými změnami i s dětmi, jež trápí noční můry o přírodních neštěstích vyvolaných globálním oteplováním.“²⁴

²⁴ Viz příloha 59

DENÍK - ŠÍP

Bulvární deník Šíp otiskl, ve sledovaném období, pouze jednu zprávu týkající se globálního oteplování. Ta byla skoro totožná se zprávou v deníku Aha. Více prostoru dostává fotograf, který předpovídá mizení zvířat a lidí v důsledku globálního oteplování: „Podle některých biologů bude lední medvěd do konce tohoto století zcela vyhuben. Tyto alarmující skutečnosti spolu s úžasnými fotografiemi největší polární šelmy přináší kniha Poslední lední medvěd Stevena Kazlowského (39). Ten strávil výzkumem a pozorováním ledních medvědů uplynulých šestnáct let. "Situace je opravdu vážná. Tak jako kdysi v Americe zmizely plně plné buvolů, tak nyní mizí polární krajina s ledními medvědy. A to je jen začátek důsledků globálního oteplování, potom přijdou na řadu další zvířata a nakonec my lidé. Je nejvyšší čas s tím něco udělat," varuje Steven Kazlowski.“²⁵

Tabulku a grafické znázornění, kvůli minimálnímu počtu dat, neuvádím. Výsledek je zahrnut do celkových výsledků.

²⁵ Viz příloha 56

6.7 Syntéza poznatků, závěry, interpretace závěrů, hypotéza.

V analyzovaných článcích bylo identifikováno využití emoce strachu. Nejčastěji to byly předpovědi, že zvířatům i lidstvu „hrozí vyhynutí, smrtelné nebezpečí, děsivá katastrofa“²⁶ či je vyhlášen „rudý stupeň poplachu“²⁷. Dále např. úvahy o ozbrojeném konfliktu v oblasti Arktidy vyvolaném globálním oteplováním: „NATO bude muset být vojensky přítomno v oblasti Arktidy, pokud globální oteplování povede v této části planety ke zprůchodnění mořských cest a velmoci vynesou nárok na bohaté zásoby energetických surovin“²⁸. Dalším bylo zesměšňování odpůrců teorie globálního oteplování, kteří jsou „směšní a připomínají lidi, kteří tvrdili, že Země je placatá.“²⁹ „Český prezident Václav Klaus je v tomto směru "naprosto popletený"³⁰ a „dělá ostudu“³¹ své zemi, také proto, že „Obama do Čech asi nedorazí. I kvůli klimatoskeptikovi“³²

„Stromy jsou také křehčí než dřív.“³³ Což může způsobit a už také způsobilo, ohrožení života a zdraví.

A kde najít útěchu a klid? „V době celosvětového nedostatku potravin, finančních otřesů i globálního oteplování je Afrika místem, které nadmíru trpí," prohlásil Benedikt XVI. Obyvatele kontinentu sužuje chudoba, hlad a nemoci. "Lidé proto hledají útěchu a klid, které jim nabízí církve." ³⁴

²⁶ Viz příloha 71

²⁷ Viz příloha 71

²⁸ Viz příloha 41

²⁹ Viz příloha 97

³⁰ Viz příloha 92

³¹ Viz příloha 119

³² Viz příloha 33

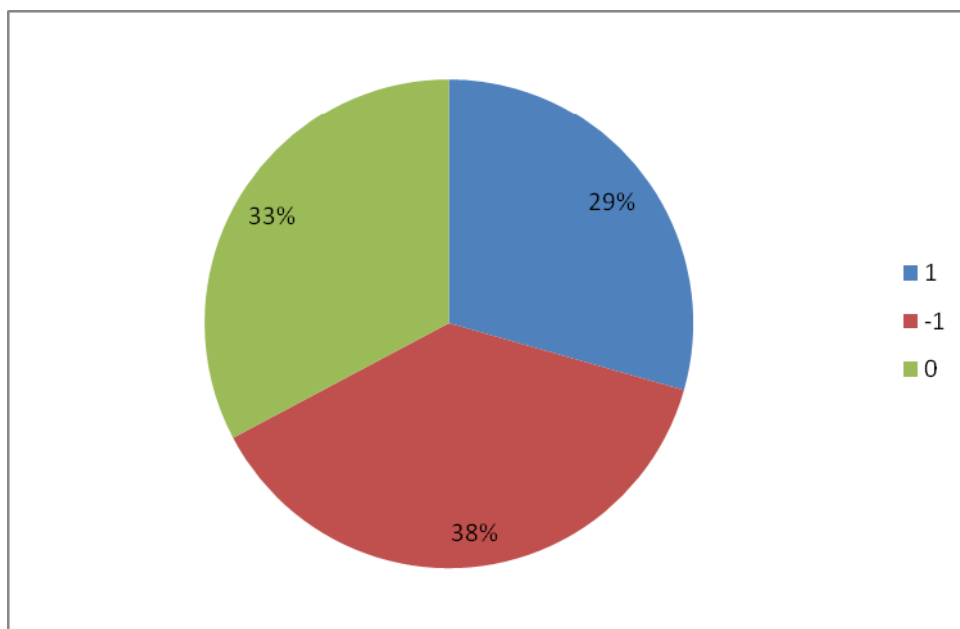
³³ Viz příloha 64

³⁴ Viz příloha 100

Z celkového počtu sto devatenácti posuzovaných článků jich třicet pět obdrželo známku „1“, čtyřicet pět známku „-1“ a třicet devět známku „0“. Celkový výsledek je tedy záporný „-10“.

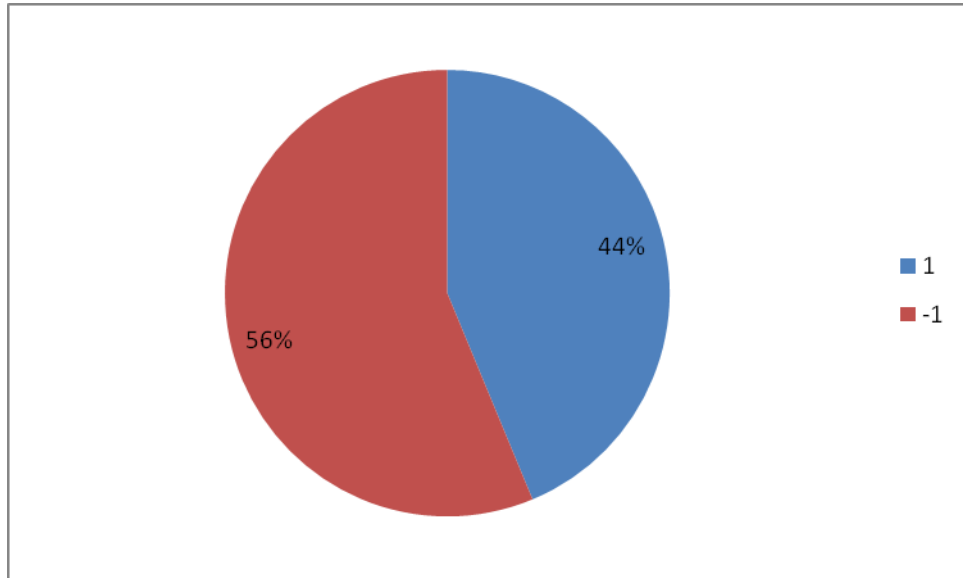
Tabulka 13 výsledky celkem

Deníky	celkem	1	-1	0	výsledek
	119	35	45	39	-10

Obrázek 7 Celkem

Znamená to tedy, že asi 38% ze všech článků obsahovalo emoci strachu. Na první pohled to není tak závažné, ale jinak se to jeví ve chvíli, když z grafu odstraníme články označené „0“, tedy ty, které se k tématu nevztahovaly, a globální oteplování bylo zmíněno jen okrajově.

Obrázek 8 Celkem - pouze kladné a záporné

V tomto případě je 44% článků, které nevyužívaly emoce strachu a 56% článků, které emoce strachu při informování o teorii globálního oteplování využívaly.

Lze tedy říci, že emoce strachu byla identifikována ve větším množství článků, které informovaly o teorii globálního oteplování.

HYPOTÉZA

Zvýšeným využitím emoce strachu v případě informování o teorii globálního oteplování (nebo o čemkoliv) může dojít k ovlivnění podvědomého rozhodování a tím také k podpoře „spirály mlčení“ a souvisejících efektů, které ovlivňují veřejné mínění.

7 NÁVRHY NA ŘEŠENÍ

Zde bych chtěl navrhnout dvě varianty využití poznatků získaných z této práce. Za prvé z pohledu zdroje. Tedy využít těchto poznatků v prospěch zdroje. A za druhé z pohledu příjemce. Tedy jakýsi návod, jak se těmto mechanismům bránit.

7.1 Využití emoce strach při komunikace teorie globálního oteplování nebo obecně v mediální komunikaci

Jestliže je naším cílem v komunikaci ovlivnit příjemce a emoce strachu se v této konkrétní komunikační kampani využívá, je vhodné využívat teoretických poznatků a jejich aplikaci v praxi. Pokusím se tady navrhnout některé zásady, které zvyšují pravděpodobnost úspěchu kampaně.

Ideální je vytvořit v rámci kampaně nějakou událost či události a ty následně prosadit do medií tak, aby vypadaly jako reálné zprávy. Pokud jsou tyto zprávy zhotoveny podle zásad vytváření zpráv, tedy obsahují obecně uznávané zpravodajské hodnoty, jako: výskyt, blízkost, jasnost, jednoduchost, smysluplnost, novost, průběžnost, možnost dalšího vývoje, vztah k elitním národům, personalizace, negativita, souznění, překvapení, předvídatelnost a variace, je pravděpodobné, že v důsledku „balíčkové žurnalistiky“ ji převezmou další média. Velmi důležitá je i dostupnost obrazového materiálu, možnost dramatizace, konflikt atd.

Konkrétní komunikační kampaň by rozhodně měla využívat „**Spirálu mlčení**“. Tedy poukazovat na většinu v publiku, které souhlasí nebo se přiklání na naší stranu. Tímto způsobem je možné zastrašit nerozhodnou nebo váhající část veřejnosti. K tomu pomáhá také „**Band waggon effect**“, kdy většina veřejnosti chce patřit k vítězům nebo lépe, nechce patřit k poraženým. K podpoře tohoto efektu je vhodné využít **stigmatizačně-exkludující** mechanismus, kdy označíme, stigmatizujeme, osoby nesouhlasící s naším názorem a navrhujeme jejich vyčlenění z debaty nebo ze společnosti. Ideálně to jsou představitelé opačného názorového proudu. Je možné označovat tyto osoby jako nekompetentní, ignorující „opravdový“ stav věcí, pokrytce, duševně choré atd. **Terapeuticko-purifikační** mechanismus ukazuje jakým způsobem se má s deviantními osobami zacházet. Purifikace znamená očištění od nositelů zla a hříchu. Je tedy možné, nejlépe za pomoci stereotypů na-

směřovat „hněv lidu“ proti dostupnému a dostatečně bezbrannému objektu. Ideálně jsou to společnost výrazně se odlišující skupiny s poměrně malým vlivem. A vytvořit tak tzv. obětní beránky, na které se hněv zaměřuje. Zde se také naskytuje možnost vytvoření v médiích tzv. **morální paniky**. Tuto taktiku podporují vědomostní propasti mezi menší částí vzdělané veřejnosti a její větší částí, které čerpá informace pouze z masových médií.

Dále lze využít manipulativní techniky označované jako **propaganda**. Ta má čtyři základní pravidla:

- jednoduchost – „jednoduchá, dobře srozumitelná lež, vždy porazí složitou pravdu“
- oslovení emocí – emoce oslabují kritičnost
- oslovení představitosti – obraz, hudba
- opakování – podmíněné reflexy

Je tedy nutné myšlenky formulovat jednoduše, oslovovat emoce (např. strach) a představitost a dostatečně často je opakovat, aby se dostaly do podvědomí. Konkrétně při využití emoce strachu je veřejnost nekritická v přijímání okamžitých řešení a nebrání se tolik např. omezování osobních svobod.

Tomu pomáhá i tzv. syndrom války. Je vhodné využít slovo „válka“ nebo „boj“ v komunikaci zvolené kampaně. Např. Válka proti znečištění ovzduší, proti terorismu, proti chřipce, proti jaderným elektrárnám apod. Ve válce je vše dovoleno a to i praktiky, které by jinak vzbuzovaly odpor. Podpurný argument: „Copak nevíš, že je válka?“ [HIGGS 2006, s. 43] podporuje výše zmíněné mechanismy.

Je ale nutné používat tyto metody obezřetně. „Strach je znehodnocující se zboží.“ [HIGGS 2006, s. 41] Pokud se předpovězené hrozby nenaplní, veřejnost začne pochybovat, jestli nebyly hrozby nereálné. Je proto vhodné nepřehánět to s křikem: „Pozor vlk“, ale raději jen postupně vypouštět dílčí informace.³⁵

³⁵ Jako např. exministr Bursík, který v televizní debatě Otázky Václava Moravce 20. 3. 2011 ohledně bezpečnosti jaderných elektráren v ČR znepokojeně řekl, že si dokáže představit, že i v bezletové zóně kolem Temelína by mohlo letadlo trefit přímo jaderný reaktor, o průměru 9m.

Úspěch komunikační kampaně závisí na mnoha věcech, pokud ovšem využijeme výše zmíněné mechanismy, pravděpodobnost úspěchu se zvýší.

7.2 Obrana proti emoci strachu v marketingové komunikaci

Vzdělávání v oblasti vlivu médií je obecně velmi malé. Na základních a středních školách se žáci o fungování médií mnoho nedovědí a ani široká veřejnost nemá možnost se v nějaké populárně-vzdělávací formě dozvědět základní pravidla marketingové komunikace. Tím samozřejmě nechci říci, že lidé jsou proti médiím naprosto bezbranní, ale jen že jsou v určité nevýhodě. Vždyť přece my, odborníci na marketing, studujeme psychologii spotřebitele, techniky direkt marketingu, argumentační techniky, PR apod. Ostatní veřejnost potom dělíme na segmenty a cíleně je marketingově komunikujeme, aniž si toho mnohdy někdo z nich všimne. Může to být dáno tím, že jsme si na takovou komunikaci zvykli a myslíme si, že nás neovlivňuje.³⁶

Navrhuji proto rozšířit osnovy Občanské výchovy základních a středních škol o pojmy z teorie komunikace týkající se persvazivní komunikace. A vysokých škol o předmět „Mediální výchova“ se samostatným oddílem o využití propagandy, manipulace a strachu.

Základním kamenem by mělo být vysvětlení a pochopení pojmů jako:

- Spirála mlčení
- Vědomostní propasti
- Vznik zpráv a balíčková žurnalistika
- Gatekeeper, agenda-setting
- Propaganda a její pilíře a nástroje

³⁶ Efekt třetí osoby. Za dob SSSR, ČSSR a RVHP bylo využití strachu na obou stranách železné opony na denním pořádku. Je asi obtížné říci, zda jaderné zastrašování je obhajitelné, jako zdroj světového míru. Nicméně důsledek strašení programem „Hvězdných válek“ byl ekonomický propad SSSR a to bylo důsledkem rozpadu celého Východního bloku

- Racionální neznalost
- Uvědomit si vlastní jedinečnost a nepoddát se názorům většiny jen proto, že je to většina

Uvědomuji si, že pouze vyučování ve školách tento problém nevyřeší, ale věřím, že posilováním individuálního přístupu k získávání informací se zvýší absolutní počet tzv. „pozorné menšiny“ [McQUAIL 1999, s. 389]

U dospělé populace je otázka vzdělávání v této oblasti problematictější. Stálo by za úvahu vytvořit nějaký populárně-vzdělávací pořad ve veřejnoprávní televizi, který by „zábavnou“ formou informoval veřejnost o využití propagandy, manipulace a strachu. V lokálním měřítku by bylo možné pořádat přednášky a workshopy, týkající se tohoto tématu. Tyto akce by mohla pořádat Univerzita Tomáš Bati a mimo jiné se tak svou činností prezentovat místnímu obyvatelstvu.

ZÁVĚR

Diplomovou práci na téma využití emoce strachu v mediální komunikaci či marketingové komunikaci, jsem zvolil proto, že jsem subjektivně zaznamenal zvýšené využití strachu při komunikaci některých globálních kauz, ze kterých mohou mít určité zájmové skupiny prospěch. Jako objekt výzkumu jsem tedy zvolil analýzu využití emoce strachu při komunikaci tématu teorie globálního oteplování v českých denících za určité období.

V teoretické části jsem uvedl některé teorie jak z marketingové a mediální komunikace, tak i z dalších oborů, které s marketingovou komunikací přímo nesouvisí, ale dle mého názoru jsou tyto teorie v marketingových komunikacích využitelné.

V praktické části jsem provedl analýzu se zaměřením na identifikaci emoce strachu, jako možného nástroje na ovlivnění příjemců.

Na závěr jsem uvedl doporučení, jak emoce strachu v mediální komunikaci využít efektivněji nebo jak se jim naopak efektivněji bránit.

Spojením teorií a výsledků výzkumu si dovoluji malou úvahu. Využití strachu v persvazivní komunikaci má dlouhou historii a strachu je využíváno i dnes. Někdy je jeho využití odůvodnitelné, někdy ne. Jaký je účinek takovéto komunikace na příjemce, záleží většinou na něm samém. Pokud má dostatek informací o daném problému, může být efekt menší. Naneštěstí se v těchto případech projevují důsledky vědomostních propastí, pozorné menšiny, spirály mlčení apod. Přidal bych také tzv. „McDonaldizaci“ [RITZER 2003], která se v tomto případě projevuje jako více méně nekritické přijímání zpráv z médií, a to většinou z lenosti nebo nezájmu vyhledávat jiné zdroje informací.

Tak, jak může dojít při stravování v rychloobslužných restauracích k obezitě a současně k podvýživě, protože strava je vydatná a chutná, ale neobsahuje potřebné množství výživných látek, tak může docházet i k **podvýživě informační (info-malnutrition)**. Příjemce má, na první pohled, informací dostatek, mnohdy až množství nadměrné. Jsou to ale poněkud vybrané, připravené a podané způsobem, který vyhovuje producentovi zpráv. Podle efektu balíčkové žurnalistiky jsou si zprávy podobné a příjemce je tak vystaven opakovanému působení (viz. propaganda 1.1.7), které zvyšuje účinnost. Skutečná fakta či minoritní názory nejsou ale mnohdy běžně v masmédiích prezentovány. Tak může dojít k tomu, že příjemce je přesvědčen, že má informací o problému dostatek, ale nemusí tomu tak být.

Ovlivňování lidského chování je diskutabilní záležitost. V některých případech může být ospravedlnováno, v jiných zase ne. Kde vede tato hranice, je těžké určit. Nové poznatky v oblasti etiky, neurobiologii a neuromarketingu tyto hranice posunují. Rád bych proto pokračoval ve výzkumu využívání strachu v mediální a marketingové komunikaci, např. s využitím testů IAT a nových poznatků v neuromarketingu.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. BARROS, Vicente. *Globální změna klimatu*. Praha: Mladá fronta, 2006. 168 s. ISBN 80-204-1356-1.
2. BROWN, Lester R. (a kol.), Worldwatch institut. *Stav světa 1998*. 1. vyd. Praha: Hynek, s.r.o. 1998. 356 s. ISBN 80-86202-29-1
3. COHEN, Stanley. *Folk devils and moral panics*. London: Mac Gibbon and Kee, 1972. ISBN 0-415-26712-9
4. CVIK, Pavol, et al. *Zakázané formy reklamy*. Praha: Forum, 2005. (na volných listech) 23 cm s. Volné listy v pořadači. ISBN 80-903624-0-0
5. DAMASIO, Antonio R. *Descartesův omyl: emoce, rozum a lidský mozek*. Praha : Mladá fronta, 2000. 259 s. ISBN 80-20408-44-4.
6. DAWKINS, Richard. *Sobecký gen*. Praha: Mladá fronta, 1998. 319 s. ISBN 80-20407-30-8.
7. DAWKINS, Richard. *Boží blud : Přináší náboženství útěchu nebo bolest? . 1.* Praha : Academia, 2009. 480 s. ISBN 978-80-200-1698-0.
8. DE SHERBININ, Alex; WARNER, Koko; EHRHART, Charles. Pohromy z klimatické změny. *Scientific American*. 2011, 1, s. 64-66
9. DRVOTA, Stanislav. *Úzkost a strach*. Praha: Avicenum, 1971. 275 s. ISBN 08-080-71
10. GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. 1. dopl. vyd. Praha: Argo, 1999. 595 s. ISBN 80-7203-124-4.
11. GOLDBERG, B.: *Jak novináři manipulují*. Ideál, Praha 2005. ISBN 80-901017-8-X
12. GORE, Al. *Země na misce vah: Ekologie a lidský duch*. Jan Jařab. 1. vyd. Praha: Argo, 1994. 372 s. ISBN 80-85794-21-7.
13. HASÍK, Tomáš. *Role médií v prezentaci závažných společenských témat*. Zlín, 2009. 64 s. Bakalářská práce. UTB.
14. HASÍK, Tomáš. *Interpretace mediálního produktu obsahujícího přísloví, symbol, alegorii – názvu a titulní strany alba hudební skupiny NOFX „WOLVES IN WOLVE’S CLOTHING“*. Zlín, 2009. 13 s. Seminární práce. UTB.

15. HALLIN, Daniel C., MANCINI, Paolo. *Systémy médií v postmoderním světě: Tři modely médií a politiky*. Praha: Portál, s.r.o., 2008. 367 s. ISBN 978-80-7367-377-2.
16. HIGGS, Robert. *Politická ekonomie strachu*. Praha: Alfa Publishing a Liberální institut, 2006. 146 s. ISBN 80-86389-43-X.
17. HILL, Napoleon. *Myšlením k bohatství*. Praha: Pragma, 1990. 207 s. ISBN 80-85213-00-1.
18. HOLMAN, Robert. *Ekonomie*. Praha : C. H. Beck, 2002. 710 s. ISBN 80-7179-891-6.
19. ILOWIECKI, Maciej, ZASEPA, Tadeusz: *Moc a nemoc médií*. Bratislava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2003. 297 s. ISBN 80-224-0740-2.
20. JIRÁK, Jan, KÖPPLOVÁ, Barbara. *Média a společnost: stručný úvod do studia médií a mediální komunikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. 207 s. ISBN 80-7178-697-7
21. KLAUS, Václav. *Modrá, nikoli zelená planeta: co je ohroženo: klima, nebo svoboda?*. Jiří Slíva, Ivan Steigner. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2007. 164 s. ISBN 000587994.
22. KLEIN, Naomi. *Bez loga*. Praha: Argo, 2005. 510 s. ISBN 80-7203-671-8.
23. KOTLER, Philip, ARMSTRONG, Gary. *Marketing*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2004. s. 269-295. ISBN 80-247-0513-3.
24. KOUKOLÍK, František. *Sociální mozek*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2006. 269 s. ISBN 80-246-1242-9.
25. KOUKOLÍK, František; DRTILOVÁ, Jana. *Vzpouza deprivantů : Nestvůry, nástroje, obrana*. 2. Praha : Galén, 2006. 326 s. ISBN 978-80-7262-410-2.
26. LOMBORG, Bjørn. *Skeptický ekolog: Jaký je skutečný stav světa?* 1. vyd. Praha: Dokořán, Liberární institut, 2006. 588 s. ISBN 80-7363-059-1.
27. LOMBORG, Bjørn. *Zchlad'te hlavy! : Skeptický ekolog o globálním oteplování*. 1. vyd. Praha: Dokořán, s.r.o., 2008. 358 s. ISBN 978-80-7363-188-8.
28. McQUAIL, Denis.: *Úvod do teorie masové komunikace*. Praha, Portál 1999. ISBN 80-7178-200-9
29. OSVALDOVÁ, Barbora, HALADA, Jan. *Encyklopedie praktické žurnalistiky*. 1. vyd. Praha: Libri, 1999. 250 s. ISBN 80-85983-76-1.

30. PROKOPIUS, Václav; ŠULISTA, Petr. *Tvořivá síla strachu*. Praha: Triton, 2007. 119 s. ISBN 978-80-7254-982-5.
31. REIFOVÁ, Irena (a kol.) *Slovník mediální komunikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. 327 s. ISBN 80-7178-926-7.
32. RIDLEY, Matt. *Genom: Životopis lidského druhu v třidvaceti kapitolách*. Praha: Portál, 2001. 285 s. ISBN 80-7178-507-5.
33. RIEMANN, Fritz; BOSÁKOVÁ, Eva. *Základní formy strachu: typy lidské osobnosti, jejich vznik, charakteristiky*. Praha: Portál, 1999. 199 s. ISBN 80-7178-31-37.
34. RITZER, George. *Mcdonaldizace společnosti : Výzkum měnící se povahy soudobého společenského života*. Praha : Academia, 2003. 176 s. ISBN 80-200-1075-0.
35. THOMPSON, John. *Média a modernita*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2004. 219 s. ISBN 80-246-0652-6.
36. VERICK, M.A. *Mediální monopol*. Praha: EarthSave CZ s.r.o., 2009. 212 s. ISBN 978-80-86916-09-5.
37. VYSEKALOVÁ, Jitka, et al. *Psychologie reklamy*. 3. Praha: Grada Publishing, 2007. 294 s. ISBN 978-80-247-2196-5.
38. WENNER MOYER, Melinda. Zabijácký filtr na vodu. *Scientific American*. 2011, 2, s. 77.

Internetové zdroje:

1. JIRSÍKOVÁ, Miroslava. Daniel Gladiš: Trh se řídí strachem a chamtivostí. Z toho vycházím. *Hospodářské noviny* [online]. 28.11.2007, 240, [cit. 2010-03t-03]. Dostupný z WWW: <<http://hn.ihned.cz/c1-22507150-trh-se-ridi-strachem-a-chamtivosti-z-toho-vychazim>>.
2. Nobelovu cenu za mír dostali Al Gore a panel klimatologů. *Novinky.cz* [online]. 12.10.2007, [cit. 2011-03-29]. Dostupný z WWW: <<http://www.novinky.cz/zahranicni/124478-nobelovu-cenu-za-mir-dostali-al-gore-a-panel-klimatologu.html>>.
3. KOUKOLÍK, František. Čtyři pilíře propagandy. *SDS* [online]. 2005, 1, [cit. 2011-04-13]. Dostupný z WWW: <http://www.sds.cz/view.php?cisloclanku=2005031602>>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

IAT Test implicitních asociací

IPCC Mezivládní panel pro změny klimatu

MST Test morálního cítění

VVM Centrum pro výzkum veřejného mínění Sociologický ústav AV ČR, v.v.i

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 Aha	40
Obrázek 2 Blesk.....	42
Obrázek 3 Halo noviny	46
Obrázek 4 Hospodářské noviny	51
Obrázek 5 MF Dnes	56
Obrázek 6 Metro	59
Obrázek 7 Celkem	62
Obrázek 8 Celkem - pouze kladné a záporné	63

SEZNAM TABULEK

Tabulka I Deník AHA.....	39
Tabulka II výsledky AHA.....	40
Tabulka III Deník Blesk	41
Tabulka IV výsledky Blesk.....	42
Tabulka V Halo noviny.....	44
Tabulka VI výsledky Halo noviny.....	46
Tabulka VII Hospodářské noviny.....	48
Tabulka VIII výsledky Hospodářské noviny	50
Tabulka 9 MF Dnes	53
Tabulka X výsledky MF Dnes	56
Tabulka XI Metro	58
Tabulka 12 výsledky Metro	58
Tabulka 13 výsledky celkem	62

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Seznam analyzovaných článků

Analyzované články jsou přiloženy v elektronické podobě na CD-ROMu.

PŘÍLOHA P I: SEZNAM ANALYZOVANÝCH ČLÁNKŮ

č	noviny	dat	stra- na	hodnoce- ní
1	Dnes MF	2.1.	3	0
2	HN	2.1.	8	1
3	Dnes MF	2.1.	2	-1
4	Dnes MF	2.1.	3	0
5	HN	2.1.	9	1
6	Haló noviny	2.1.	7	-1
7	HN	2.1.	21	0
8	Dnes MF	3.1.	28	1
9	Dnes MF	3.1.	26	0
10	Metro	5.1.	16	1
11	Haló noviny	7.1.	2	0
12	HN	7.1.	16	0
13	Haló noviny	8.1.	13	-1
14	Haló noviny	8.1.	6	1
15	Blesk	9.1.	24	0
16	Dnes MF	10.1.	21	-1
17	Dnes MF	10.1.	3	1
18	Dnes MF	12.1.	6	0
19	Dnes MF	14.1.	7	0
20	HN	16.1.	3	1
21	Haló noviny	17.1.	5	-1
22	Haló noviny	19.1.	1	0
23	Dnes MF	19.1.	2	0
24	Blesk	20.1.	24	0
25	HN	20.1.	7	-1
26	Dnes MF	20.1.	2	0
27	Dnes MF	21.1.	3	0
28	Dnes MF	23.1.	7	-1
29	Dnes MF	23.1.	2	0
30	Dnes MF	24.1.	25	0
31	HN	27.1.	24	0
32	HN	27.1.	6	-1
33	HN	28.1.	2	-1
34	HN	28.1.	6	1
35	Dnes MF	28.1.	7	-1
36	HN	29.1.	8	-1
37	HN	29.1.	6	0
38	Dnes MF	29.1.	1	0
39	Aha	29.1.	16	-1
40	Metro	29.1.	6	1
41	HN	30.1.	8	-1
42	HN	2.2.	1	-1
43	Haló noviny	2.2.	2	0
44	Haló noviny	2.2.	1	1
45	HN	2.2.	6	1
46	HN	2.2.	16	1
47	HN	3.2.	8	0
48	Dnes MF	3.2.	5	1

49	Metro	3.2.	5	0
50	Dnes MF	3.2.	5	1
51	Dnes MF	4.2.	4	1
52	Aha	5.2.	16	-1
53	HN	6.2.	10	1
54	Dnes MF	7.2.	9	0
55	Dnes MF	9.2.	10	-1
56	Šíp	9.2.	22	-1
57	Aha	9.2.	19	0
58	HN	10.2.	6	-1
59	Metro	10.2.	7	1
60	Haló noviny	10.2.	1	-1
61	Dnes MF	10.2.	6	-1
62	Metro	11.2.	3	0
63	Haló noviny	12.2.	11	-1
64	Dnes MF	13.2.	1	-1
65	Dnes MF	14.2.	4	-1
66	Blesk	16.2.	24	0
67	HN	18.2.	18	1
68	HN	18.2.	10	0
69	Dnes MF	20.2.	3	0
70	Haló noviny	20.2.	6	-1
71	Aha	21.2.	8	-1
72	HN	23.2.	11	-1
73	HN	23.2.	18	1
74	Dnes MF	24.2.	7	-1
75	Dnes MF	25.2.	6	0
76	HN	25.2.	6	0
77	Haló noviny	26.2.	3	-1
78	HN	27.2.	1	1
79	Dnes MF	2.3.	10	0
80	Dnes MF	3.3.	8	1
81	Dnes MF	28.2.	9	0
82	Haló noviny	4.3.	8	-1
83	Dnes MF	5.3.	9	1
84	Haló noviny	7.3.	6	1
85	HN	9.3.	6	1
86	Metro	9.3.	6	1
87	Dnes MF	10.3.	2	0
88	Haló noviny	10.3.	6	-1
89	HN	10.3.	6	1
90	Haló noviny	11.3.	6	-1
91	Haló noviny	11.3.	2	1
92	Dnes MF	12.3.	10	-1
93	HN	12.3.	2	1
94	Metro	12.3.	2	1
95	Blesk	12.3.	3	1
96	Haló noviny	16.3.	7	-1
97	Haló noviny	16.3.	7	-1
98	Blesk	17.3.	14	-1
99	HN	18.3.	3	-1
100	HN	19.3.	6	-1

101	Dnes MF	21.3.	2	-1
102	Dnes MF	23.3.	4	0
103	HN	30.3.	8	1
104	HN	30.3.	8	0
105	HN	2.4.	7	0
106	Haló noviny	3.4.	5	-1
107	Haló noviny	3.4.	3	-1
108	HN	3.4.	5	0
109	Haló noviny	3.4.	1	0
110	Dnes MF	4.4.	2	-1
111	Dnes MF	4.4.	6	-1
112	Aha	4.4.	5	1
113	HN	6.4.	1	-1
114	Blesk	6.4.	31	-1
115	Haló noviny	6.4.	6	-1
116	Dnes MF	7.4.	6	0
117	Dnes MF	7.4.	3	1
118	Aha	7.4.	2	0
119	Dnes MF	7.4.	8	-1